

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Kristo Kilk

TAJUTAV MAJANDUSLIK EBAVÕRDSUS JA SEDA SELGITAVAD
SOTSIAALMAJANDUSLIKUD TEGURID

Magistritöö

Juhendaja: professor Tiiu Paas

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Majandusliku ebavõrdsuse olemus ja selle tajumine	6
1.1. Majandusliku ebavõrdsuse mõiste ja liigitamine	6
1.2. Tajutava majandusliku ebavõrdsuse olulisus	10
1.3. Majandusliku ebavõrdsuse tajumist selgitavad tegurid	13
2. Tajutava majandusliku ebavõrdsuse analüüs	16
2.1. Ülevaade kasutatavatest andmetest ja uurimismetoodikast	16
2.2. Tajutavat majanduslikku ebavõrdsust iseloomustavad tunnused	19
2.3. Tajutavat majanduslikku ebavõrdsust selgitavate tegurite analüüs Eestis ja Põhjamaades	26
Kokkuvõte	37
Viidatud allikad	39
Lisad	43
LISA A	43
Summary	44

Sissejuhatus

Majanduslik ebavõrdsus on majanduse üks kesksemaid teemasid, mida on täheldatud juba esimeste suuremate ühiskondade puhul, seda näiteks nii Rooma Keisririigis, Vanas-Kreekas kui ka Mesopotaamias. Majanduslik ebavõrdsus on viimaste aastakümnete jooksul toimunud kiire ja pideva kasvu tõttu aga aktuaalsem kui kunagi varem. Kuigi selle aja jooksul on riikidevaheline majanduslik ebavõrdsus mõnevõrra ühtlustunud, siis riigisiselt on nii sissetulekute kui ka rikkuse jaotuse ebavõrdsus enamikes arenenud riikides aina suurenenud (World Inequality Report, 2022).

Arvestades asjaolu, et kui seni pole majanduslik ebavõrdsus meie hulgast kuhugi kadunud, vaid pigem süvenenud, võib arvata, et täielikult ei kao see ka tulevikus. Seda arvesse võttes ning ühiskonna heaolu silmas pidades, oleks mõistlik ka uurida, kuidas inimesed seda tajuvad ning sellesse suhtuvad. Majanduslikku ebavõrdsust ja selle taset ei tohiks kokkuvõtvalt kirjeldada kui vaid numbrit statistikas. Ebavõrdsust tajuvad inimesed erinevalt, ning see sõltub lisaks majanduslikule seisule ka paljudest sotsiaalsetest ja demograafilistest teguritest. Kuna tajutav majanduslik ebavõrdsus loob ühiskonnas rahulolematust ja ebastabiilsust, siis on selle paremaks mõistmiseks oluline ka mikrotasandil uurida, millised on need tegurid, mis kujundavad inimeste arusaamist majandusliku ebavõrdsuse ning selle õigluse suhtes. See annab omakorda paremini aimu, mis suunas oleks mõistlik majandusliku ebavõrdsuse tõttu tekkinud probleemide lahendamisele läheneda. Selleks on käesolevas magistritöös uuritud üksikisiku tasandil seoseid majandusliku ebavõrdsuse tajumise hinnangute ja sotsiaalmajanduslike tegurite vahel.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, milliste sotsiaalmajanduslike teguritega on seotud inimeste majandusliku ebavõrdsuse tajumine, sealhulgas asetades rõhu Eesti ning Põhjamaade inimeste majandusliku ebavõrdsuse tajumise erinevuste võrdlusele.

Selleks, et antud eesmärk täita, on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

- selgitada majandusliku ebavõrdsuse mõisteid ja liike erinevate autorite käsitluses;
- tuua välja, miks on oluline uurida, kuidas inimesed majanduslikku ebavõrdsust tajuvad;
- selgitada majandusliku ebavõrdsuse tajumist mõjutavaid tegureid;
- viia läbi analüüs selgitamiseks seoseid rikkuse jaotumise ebavõrdsuse tajumise ja peamiste sotsiaalmajanduslike näitajate vahel Eesti ning Põhjamaade võrdluses;

- viia läbi analüüs selgitamaks seoseid sissetulekute ebavõrdsuse tajumise ja peamiste sotsiaalmajanduslike näitajate vahel Eesti ning Põhjamaade võrdluses;
- tuua välja tulemused ja neid analüüsida.

Magistritöö koosneb kahest peatükist: teoreetilisest ja empiirilisest. Esimene, teoreetiline, osa on jaotatud kolme alapeatükki ning teine, empiiriline, osa samuti kolme alapeatükki. Teoreetilise osa esimene alapeatükk koosneb majandusliku ebavõrdsuse mõiste avamisest ning sünteesist, toetudes erinevate autorite käsitlustele. Majanduslikul ebavõrdsusel on ka mitmeid liike, millest enim on kajastust leidnud sissetulekute ebavõrdsus ja rikkuse jaotuse ebavõrdsus. Seega on oluline välja tuua nende erinevused ja ka positiivsed ning negatiivsed küljed nende kasutamisel ebavõrdsuse taseme hindamiseks, seda nii objektiivsete kui ka subjektiivsete meetodite korral. Samuti on teoreetilisest osast välja toodud tähtsamad majandus ja sotsiaaldemograafilised näitajad, mille puhul on varasemates uuringutes leitud seoseid majandusliku ebavõrdsuse ja selle tajumisega. Näiteks Clark ja D'Ambrosio (2014) leidsid, et lisaks isiklikele sissetulekutele mõjutab inimeste hoiakuid ka see, kui suur on nende sissetulek võrreldes teiste inimestega. Lisaks on antud alapeatükis välja toodud ka erinevad meetodid, kuidas nende näitajate põhjal majanduslikku ebavõrdsust hinnatakse ning kuidas seda riikidevaheliselt statistikas kajastatakse ja võrreldakse. Teises alapeatükis selgitatakse tajutavat majanduslikku ebavõrdsust ning just selle uurimise olulisust. Uurides inimeste subjektiivset heaolu, leidsid Vezzoli *et al.* (2022), et objektiivselt mõõdetud majanduslik ebavõrdsus ei omanud healule mingit mõju, kuid tajutava majandusliku ebavõrdsuse ning subjektiivse heaolu vahel leidis oluline seos. Kolmandas alapeatükis keskendutaksegi tajutavat majanduslikku ebavõrdsust kirjeldavatele teguritele.

Empiiriline osa tugineb Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) andmetele, mille analüüsimisel on kasutatud statistilisi ja ökonomeetrilisi meetodeid. Mikroandmetel põhinev empiiriline analüüs tugineb ESS 9. vooru andmetel, kus ühe vahelduva teemana on käsitletud õiglusega seotud mooduleid, mis ühtivad magistritöö fookusega. Magistritöö empiiriline osa on jaotatud omakorda kolme alapeatükki. Esmalt on antud ülevaade analüüsis kasutatud andmete, valimi ning ka meetodika kohta. Teises osas on analüüsitud tajutavat majanduslikku ebavõrdsust iseloomustavaid tunnuseid. Töö viimases alapeatükis on analüüsitud inimeste hinnanguid majandusliku ebavõrdsuse suhtes nii Eesti kui ka Põhjamaade andmetele tuginedes ning välja toodud erinevused Eesti ja Põhjamaade tulemustes. Selleks on viidud läbi mitmeid regressioonanalüüse kasutades SPSS tarkvarapaketti.

Märksõnad: Euroopa Sotsiaaluuring, majanduslik ebavõrdsus, tajutav majanduslik ebavõrdsus. Teaduseriala kood (CERCS): S180 Majandus, ökonomeetrika, majandusteooria, majanduslikud süsteemid, majanduspoliitika.

1. Majandusliku ebavõrdsuse olemus ja selle tajumine

1.1. Majandusliku ebavõrdsuse mõiste ja liigitamine

Majanduslik ebavõrdsus on laialdaselt kasutatud mõiste ning oma olemuselt tähendab see majandusressursside ebavõrdset jaotumist. Samas on tegemist mitmekülgse mõistega, mida on ka erialakirjanduses paljude autorite poolt erinevatest vaatenurkadest käsitletud. Näiteks Atkinsoni (2015) sõnul võib majandusliku ebavõrdsuse all mõista erinevusi majanduslike väljundite jaotuses, mida mõjutavad eelkõige sotsiaalsete institutsioonide jaotumine. See määratlus rõhutab struktuursete tegurite ja ühiskondlike normide rolli majanduslike ebavõrdsuste kujunemisel. Veel üks vaatenurk majanduslikule ebavõrdsusele pärineb Senilt (1973), kes leiab, et ebavõrdsust tuleks mõõta mitte ainult materiaalsete ressursside, vaid ka võimaluste alusel, mis hõlmavad inimeste kasutuses olevaid vabadusi saavutamaks nende jaoks väärtuslikku elu. See lähenemisviis toonitab, et oluline on arvestada mitte ainult sissetulekute ja rikkuse jaotust, vaid ka juurdepääsu näiteks haridusele ja tervishoiule. Keskendudes võimalustele, rõhutab Seni lähenemine, et on oluline hinnata, mil määral inimesed saavad ühiskonnas osaleda ja ka ühiskonda panustada läbi mille on võimalik ka saavutada oma potentsiaali ja ambitsioone.

Üldjuhul kui uuritakse majanduslikku ebavõrdsust, siis lähenetakse sellele kitsamalt, ehk vastavalt sellele, mis liiki ebavõrdsusega on tegu. Majanduslikku ebavõrdsust võib liigitada mitmeti, sõltuvalt vaadeldavate majandusressursside mõõtmetest. Kaks kõige sagedamini uuritud mõõdet on sissetulekute ebavõrdsus ja rikkuse ebavõrdsus. Siiski leidub ka autoreid, kes on oma töödes kasutanud majandusliku ebavõrdsuse mõistet laiemalt, hõlmates selles rohkem kui ainult sissetulekuid või rikkust eraldi. Järgnevas tabelis 1 on välja toodud mõningate autorite definitsioonid majandusliku ebavõrdsuse kohta, sealhulgas erinevused nende rõhuasetustes.

Tabel 1

Majandusliku ebavõrdsuse definitsioonid eri autorite käsitluses

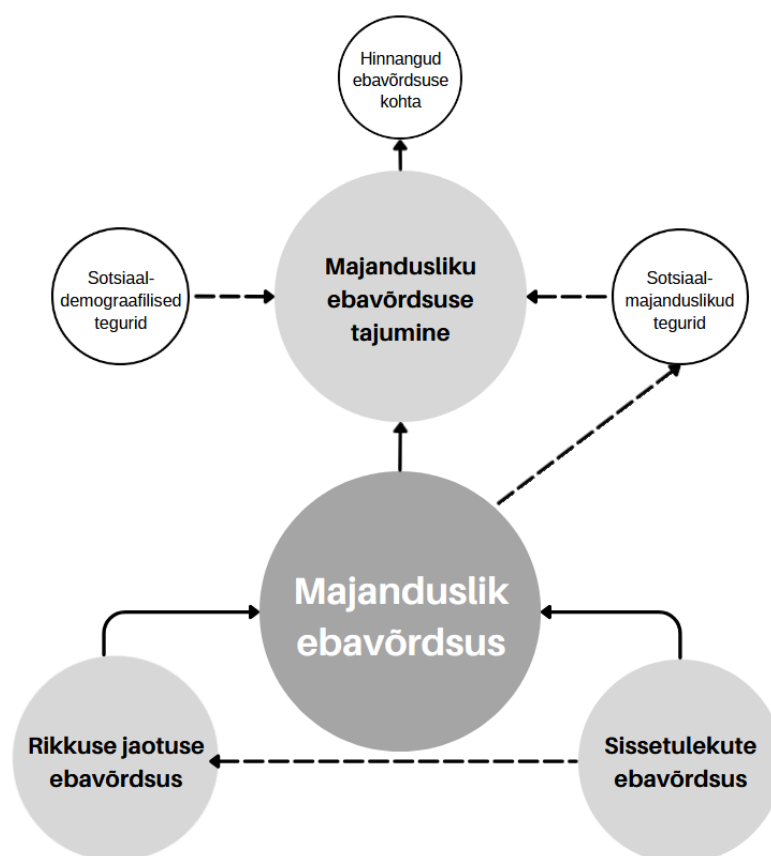
Autor(id)	Definitsioon	Rõhuasetus mõiste avamisel
Van Bavel, Curtis & Soens, 2018: 2	Majanduslik ebavõrdsus on ebavõrdne ressursside omandiõigus või nende kasutus.	Majanduslike ressursside ebavõrdne jaotus
Jenkins & Van Kerm, 2012: 2	Majanduslik ebavõrdsus on erinevus majandusressurssidele ligipääsule või nende kontrolli üle.	Majanduslike ressursside ebavõrdne kättesaadavus
Champernowne & Cowell, 1998: 2	Majanduslik ebavõrdsus näitab erinevate indiviidide või gruppide vahelist majandusliku olukorra erinevusi.	Majanduslike ressursside ebavõrdne jaotus/kättesaadavus
Ray, 1998: 149	Majanduslik ebavõrdsus on olemuslik erinevus, mis võimaldab ühel inimesel teha teatud materiaalseid valikuid, samal ajal takistades teisel inimesel just nende samade valikute tegemist.	Piiratud ressursid, võitja-kaotaja
Le Grand & Robinson, 1976: 168	Majandusliku ebavõrdsuse all mõeldakse erinevusi indiviidide võimetes osta majanduses toodetud kaupu ja teenuseid, ehk erinevusi nende ostujõus.	Võime tarbida enda hüvanguks/heaolu

Allikad: Van Bavel, Curtis. & Soens, 2018: 2, Jenkins & Van Kerm, 2012: 2, Champernowne. & Cowell, 1998: 2, Ray, 1998: 149, Le Grand & Robinson, 1976: 168

Kuigi kõigi autorite definitsioonid erinevad üksteisest mõnevõrra sõnastuse poolest, toonitavad need kõik majandusressursside jaotust ja tegureid, mis aitavad kaasa kas üksikisikute või gruppide vahelisele ebavõrdsusele. Ehk tegemist on olukorraga, kus kõigil osalistel ei ole võrdselt vahendeid materiaalse valikute tegemiseks. Majandusliku ebavõrdsuse puhul on oluline piiritleda, mis liiki (või liike) ebavõrdsust uuritakse. Antud magistritöös on käsitletud majanduslikku ebavõrdsust kui olukorda, kus indiviidide või gruppide vahel on majanduslikud ressursid ebavõrdses jaotuses või kasutuses. Sealhulgas käsitletakse ressursside all eraldi nii jooksvaid sissetulekuid (sissetulekute ebavõrdsust) kui ka akumulereitud rikkust (rikkuse jaotuse ebavõrdsust ehk varanduslikku ebavõrdsust), seda põhjusel, et saada laiapõhjalisem ülevaade mõlema näitaja seostest sotsiaalmajanduslike ning -demograafiliste teguritega.

Alltoodud joonisel 1 on kujutatud töös kasutatavate põhimõistete omavahelist seost. Sissetulekute ning rikkuse jaotuse ebavõrdsus on kaks kõige rohkem kasutatud majandusliku ebavõrdsuse liiki. Mõlemad on ka omavahel seotud - suurem sissetulek võimaldab rikkust

ning vara koguda, samas suuremate varaliste vahenditega on ka võimalik suuremat sissetulekut teenida. Üldine trend on aga, et rikkuse ebavõrdsus kasvab kiiremas tempos kui sissetulekute ebavõrdsus (World Inequality Report, 2022) ning sissetulekud on määravaks, kellel üldse on võimalik rikkust koguda. Majandusliku ebavõrdsuse tajumisel omavad peale reaalse majandusliku ebavõrdsuse ka suurt rolli inimese enda taust - olgu nendeks demograafilised või majanduslikud tegurid. See kuidas inimene majanduslikku ebavõrdsust tajub kajastub otseselt ka hinnangutes, mida majandusliku ebavõrdsuse kohta antakse.

Joonis 1. Majandusliku ebavõrdsuse peamiste liikide jagunemine ning põhimõistete omavaheline seos

Allikas: autori koostatud

Sissetulekute ebavõrdsus hõlmab endas erinevusi aastase sissetulekute jaotuses, mida mõõdetakse üldjuhul netosissetulekute pealt (OECD Indicator, 2024). Sissetulekute ebavõrdsuse mõõtmiseks saab kasutada mitmeid mõõdikuid, millest kõige laialdasemalt kasutatakse Gini koefitsienti. Gini koefitsient on vahemikus 0 (täielik võrdsus) kuni 1 (täielik ebavõrdsus), ehk suuremad väärtused näitavad suuremat sissetulekute ebavõrdsust. Lisaks muudele näitajatele, saab sissetulekute ebavõrdsuse mõõdikuna kasutada protsentiilide suhet,

mis võrdleb sissetulekute taset sissetulekute jaotuse eri punktides - tihtipeale kasutatakse 90. protsentiili sissetuleku ja 10. protsentiili sissetuleku suhet. OECD (2024) viimastel andmetel oli Eestis see suhe 5,0 ehk 10% kõige suurema sissetulekuga inimesed teenisid Eestis viis korda suuremat sissetulekut võrreldes 10% kõige väiksema sissetulekuga inimestega, mis oli ka Euroopa üks kõrgemaid. Lisaks eelmainitule on kasutusel ka Theili indeks, mis annab teavet sissetulekute jaotuse kontsentratsiooni astme kohta. Sissetulekute ebavõrdsust võivad põhjustada tegurid, nagu näiteks erinevused tööturu väljundites, kapitalituludes ja valitsuste poliitikas (Alvaredo *et al.*, 2018). Viimastel aastakümnetel on sissetulekute ebavõrdsus paljudes riikides, eelkõige arenenud majandusega riikides, suurenenud ka tehnoloogiliste muutuste ja globaliseerumise tõttu (Atkinson *et al.*, 2011).

Rikkuse ebavõrdsus seevastu viitab erinevustele varade jaotuses, milleks võivad olla näiteks kinnisvara, finantsinvesteeringud ja ka ettevõtete omandiõigus (Davies *et al.*, 2011). Rikkus on sageli ebavõrdsemalt jaotunud kui sissetulek, kuna see võib aja jooksul kuhjuda ning päranduda põlvkondade vahel. Samas võib varandus luua tulu näiteks kapitali, dividendide ja intresside kaudu, mis võib omakorda kaasa aidata sissetulekute ebavõrdsuse suurenemisele. Rikkuse ebavõrdsuse mõõtmine võib olla keerulisem kui sissetulekute ebavõrdsuse mõõtmine, sest usaldusväärseid andmeid varanduse jaotumise kohta on sageli vähe ning neile on ka raskem ligi pääseda. Sellest hoolimata saab Gini koefitsienti ja eelnevalt mainitud sissetulekute ebavõrdsuse puhul kasutatavaid mõõdikuid kohaldada ka varanduse andmete suhtes. Viimasel ajal on kasvanud huvi rikkuse ebavõrdsuse uurimise vastu, kuna seda on üha enam tunnustatud kui majandusliku ebavõrdsuse ja sotsiaalse mobiilsuse peamist tegurit (Piketty, 2014; Chetty *et al.*, 2014). Näiteks Piketty (2014) ja Stiglitz (2015) on leidnud, et rikkuse ebavõrdsuse suurenemine viimastel aastakümnetel on tingitud eelkõige rikkuse suurenevast kontsentratsioonist jaotuse kõige ülemises osas, mis peegeldab kapitalitulu kasvavat tähtsust ja suurenevat mastaabitootlust mõnes majandussektoris. Ka viimase World Inequality Reporti (2022) kohaselt on majandusliku ebavõrdsuse levinuimatest näitajatest enim suurenenud rikkuse ebavõrdsus, seda just kõige kõrgemas tipus ehk 0.01% rikkaimate inimeste osakaalus.

Lisaks sissetulekute ja rikkuse ebavõrdsusele on teadlased uurinud ka teisi majandusliku ebavõrdsuse mõõtmeid, näiteks tarbimise ebavõrdsust, hariduse ebavõrdsust ja terviseiga seotud ebavõrdsust. Tarbimise ebavõrdsus viitab erinevustele tarbimiskulutuste jaotuses. See võib teatud juhtudel anda täpsema pildi üksikisikute heaolust ja elatustasemest, kuna tarbimine võib paremini kajastada püsivat sissetulekut ja siluda ajutisi kõikumisi tuludes (Krueger & Perri, 2006). Tarbimise ebavõrdsus on saanud kirjanduses vähem tähelepanu kui

sissetulekute ja rikkuse ebavõrdsus. Samas on see oluline mõõde, kuna võib anda ülevaate üksikisikute ja leibkondade materiaalsest heaolust ja samuti majandusliku ebavõrdsuse vähendamisele suunatud valitsuse poliitika tõhususest. Hiljutised uuringud näitavad, et ka tarbimise ebavõrdsus on viimastel aastakümnetel paljudes riikides suurenenud, seda küll aeglasemas tempos kui sissetulekute ebavõrdsus (Aguiar & Bils, 2015; Meyer & Sullivan, 2017).

Haridusalane ebavõrdsus hõlmab erinevusi haridustulemuste jaotuses, milleks võib olla muuhulgas näiteks õpitud õppeaastate arv, õpilaste arv klassis ja hariduse omandamise tase (Thomas *et al.*, 2000). Haridusalast ebavõrdsust võib mõõta ka saadud hariduse kvaliteedi alusel, mis kajastub läbiviidud testide tulemustes (nt PISA test) ja muudes kognitiivsete oskuste mõõtmistes. Haridusliku ebavõrdsuse uurimine on oluline, kuna sellel võib olla pikaajaline mõju inimeste majanduslikele võimalustele, aga ka laiemalt majandusliku ebavõrdsuse suundumustele (Chetty *et al.*, 2014). Hariduslase ebavõrdsuse tekkimisele võivad kaasa aidata näiteks erinevused perekondlikus taustas (sh materiaalses võimalustes) ja koolide kvaliteedis (Reardon, 2011). Reardon (*Ibid.*) on ka samas uuringus välja toonud, et erinevused tulemustes madala ja kõrge sissetulekuga pärit perekonnast laste vahel on 30-40% kõrgem kui see oli seda möödunud sajandil sündinud laste hulgas, mis näitab, et probleem on süvenenud.

Tervisealase ebavõrdsuse all mõistetakse aga erinevusi tervisenäitajate ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse jaotuses. Tervisealane ebavõrdsus on samuti oluline, kuna see mõjutab tööturul osalemist, töötaja tootlikkust ja tervishoiukulusid (Deaton, 2003). WHO (2010) on välja toonud, et investeringud tervishoidu ja sotsiaalkaitsesse on olulised tegurid tervisealase ebavõrdsuse vähendamisel ja õiglasemate tervisetulemuste edendamisel.

Majandusliku ebavõrdsuse erinevad mõõtmed on sageli omavahel seotud ja võivad üksteist mõjutada. Näiteks võib sissetulekute ebavõrdsus põhjustada erinevusi hariduse ja tervishoiu kättesaadavuses, mis omakorda võib süvendada ebavõrdsust haridus- ja tervishoiutulemustes. Samamoodi võib rikkuse ebavõrdsus kinnistada sissetulekute ebavõrdsust, tekitades üksikisikutele ebavõrdseid võimalusi investeerimiseks ja kapitali kogumiseks.

1.2. Tajutava majandusliku ebavõrdsuse olulisus

Kuigi majandusliku ebavõrdsuse objektiivsed mõõdikud annavad olulise ülevaate sissetulekute, rikkuse ja muude ressursside jaotusest, on sama oluline mõista, kuidas inimesed tajuvad majanduslikku ebavõrdsust. Willis *et al.* (2022:1) on välja toonud, et “inimesed on

rohkem mõjutatud majandusliku ebavõrdsuse ilmingutest oma igapäevaelus ja lähikonnas, kui teabest majandusliku ebavõrdsuse kohta abstraktsel tasandil”. Ka Debraj Ray (1998) on oma teoses *Development Economics* toonitanud majandusliku ebavõrdsuse subjektiivsust - näiteks kui kaks inimest on võrdse sissetulekuga, aga üks neist on füüsiliste puuetega ja peab seetõttu tegema möödapääsmatuid väljaminekuid, siis kas nad on ikkagi majanduslikult võrdsed?

Efraín *et al.* (2018:2) on leidnud, et “tajutud majanduslik ebavõrdsus viitab sellele, kuidas üksikisikud näevad sissetulekute jaotust, keskendudes finantsressursside erinevuste subjektiivsele suurusele”. Sama definitsiooni on võimalik rakendada ka rikkuse jaotuse kohta. Kokkuvõtvalt on tegemist subjektiivse hinnanguga, mis peegeldab inimeste uskumusi, väärtusi ja kogemusi ja mis võivad erineda objektiivsetest näitajatest. Need subjektiivsed arusaamad võivad omakorda mõjutada inimeste hoiakuid ja eelistusi ebavõrdsusega seotud poliitiliste otsuste suhtes. Tajutava majandusliku ebavõrdsuse uurimine võib pakkuda terviklikumat arusaama objektiivse statistika ja subjektiivsete kogemuste koostoimest. Läbi selle on võimalik ka uurida, mil määral on inimesed üldse teadlikud ja huvitatud ebavõrdsusest oma ühiskonnas. Kuigi sissetulekute ja jõukuse ebavõrdsust tuleks üritada vähendada, siis alati pole see ka võimalik ning tingimata vajalik - kui madalama sissetulekutega inimesed tulevad eluga toime ning on sellega rahul, neil on võimalused eneseteostuseks olemas, siis on see isegi olulisem kui statistiliste näitajate parandamine.

Majandusliku ebavõrdsuse tajumine on tihedalt seotud inimeste eelistustega varade ümberjaotamise suhtes. Inimesed, kes tajuvad suuremat ebavõrdsust, võivad ka suurema tõenäosusega toetada varade ümberjaotamist, mis on üheks vahendiks majandusliku ebavõrdsuse vähendamiseks ja seega sotsiaalse õigluse suurendamiseks (Fong, 2001). Ümberjaotuspoliitika näidetena saab välja tuua nii progressiivset maksustamist, sotsiaalkaitseprogramme kui ka investeringuid avalikesse teenustesse. Ebavõrdsuse tajumise ja ümberjaotamise eelistuste vaheline seos ei ole siiski ühtne. Näiteks inimesed, kes peavad majanduslikku ebavõrdsust individuaalsete saavutuste ja raske töö tulemuseks, võivad olla vähem aldis toetama ümberjaotuspoliitikat - isegi siis kui nad tunnetavad olulise ebavõrdsuse olemasolu (Benabou & Tirole, 2006). Seega majandusliku ebavõrdsuse tajumise ja ümberjaotamise eelistuste vahelise seose mõistmine on oluline tegur erinevate inimeste väärtustega arvestamisel.

Majandusliku ebavõrdsuse tajumisel võib olla märkimisväärne sotsiaalne ja poliitiline mõju. Uslander ja Brown (2005) on leidnud, et see võib kujundada üksikisikute suhtumist ühiskonna erinevatesse aspektidesse nagu usaldus institutsioonide vastu, sotsiaalne

ühtekuuluvus ja poliitiline aktiivsus. Ka Rothstein & Uslander (2005) on välja toonud, et inimesed, kes tajuvad suurt ebavõrdsust, võivad suurema tõenäosusega väljendada rahulolematust poliitilise süsteemiga, samuti ka usaldamatust valitsuse ja teiste institutsioonide suhtes. Putnam (2000) on omakorda leidnud, et see võib olla negatiivsete tagajärgedega kogu ühiskonna üldisele heaolule ja stabiilsusele, kuna usaldamatus võib kahjustada kollektiivset tegevust ja demokraatlike institutsioonide toimimist.

Viimasel ajal on ka väga oluliseks teemaks kerkinud inimeste üldine heaolu ning vaimne tervis. Uuringud on leidnud (Vezzoli & Valtorta, 2022; Melita *et al.*, 2021), et tajutav majanduslik ebavõrdsus omab inimeste subjektiivsele heaolule tihti palju suuremat rolli ning kirjeldab seda paremini kui statistiliselt mõõdetud majanduslik ebavõrdsus, näiteks Gini indeksi kaudu. Tajutud majanduslik ebavõrdsus võib avaldada negatiivset mõju inimese heaolule, kuna tegemist on stressiallikaga, mis võib esile kutsuda negatiivseid emotsioone. Stress võib tekkida ka ärevuse tõttu, mis tekib n-ö võideldes oma positsiooni pärast sotsiaalsel redelil, mistõttu võivad inimesed tunda, et nad on pidevas konkurentsis parema sotsiaalmajandusliku staatuse nimel.

Oluline on uurida ka majandusliku ebavõrdsuse tajumise erinevusi põhirahvuse ja immigrantide vahel, kuna nende arusaamad ebavõrdsusest võivad oma tausta tõttu olla mõningal määral erinevad. See võib olla tingitud mitmetest teguritest, sealhulgas kultuurilisest ja sotsiaalsest taustast, majandusliku liikuvuse kogemustest ja kokkupuutest erineva ebavõrdsuse tasemega päritoluriigis (Alesina & Giuliano, 2011). Põhirahvusest inimestel võib olla täpsem arusaam sissetulekute ja rikkuse jaotusest oma riigis, mis võib mõjutada nende arusaamu ebavõrdsusest ja suhtumist varade ümberjaotamisse. Seevastu immigrantid võivad rohkem tugineda subjektiivsetele hinnangutele oma majandusliku heaolu ja sotsiaalse staatuse kohta.

Üks peamisi põhjusi, miks uurida majandusliku ebavõrdsuse tajumist, on saada ülevaade inimeste kogemustest ja sellest, kuidas need on seotud ebavõrdsuse objektiivsete mõõtmisnäitajatega. Majandusliku ebavõrdsuse tajumine ning hinnangud selle kohta võivad näidata, kuidas inimesed tõlgendavad ja mõtestavad majanduslikku ebavõrdsust oma igapäevaelus, võttes arvesse oma sotsiaalset tausta. Analüüsides majandusliku ebavõrdsuse tajumist, on võimalik uurida ka potentsiaalseid ebakõlasid objektiivsete näitajate ja subjektiivsete hinnangute vahel. Näiteks võivad inimesed alahinnata majandusliku ebavõrdsuse ulatust oma ühiskonnas, või seda kui ebaõiglane see on, kuna nad ei ole teistsuguste elutingimustega kokku puutunud. Samamoodi võivad inimesed ka ebavõrdsust üle hinnata oma isiklike kogemuste tõttu - kas või läbi selle, kui lihtsalt või raskelt üks ja see

sama sissetulek ühele või teisele inimesele on kätte tulnud. Seega on oluline, et teadlased ning ka poliitikud arvestaksid majandusliku ebavõrdsuse analüüsimisel ja selle lahendamisel nii objektiivsete kui ka subjektiivsete mõõtmega.

Tajutavat majanduslikku ebavõrdsust on võimalik mitmeti hinnata ning tõlgendada. Kaks klassikalist viisi tajutava majandusliku ebavõrdsuse hindamiseks on kas ebavõrdsuse suurusjärku uurides (ebavõrdsus puudub ... äärmiselt suur ebavõrdsus) või ebavõrdsuse õiglust uurides (ebavõrdsus on õiglane ... ebavõrdsus on äärmiselt ebaõiglane). Käesolevas magistritöö empiirilises osas on tajutava ebavõrdsuse hindamiseks kasutatud aga neid kahte meetodit kombineerides. Seega tajutav majanduslik ebavõrdsus on esitatud skaalal (ebavõrdsuse tase on õiglane ... ebavõrdsuse tase on äärmiselt ebaõiglaselt suur).

1.3. Majandusliku ebavõrdsuse tajumist selgitavad tegurid

Demograafilised tegurid, nagu vanus, sugu ja rass, võivad mängida olulist rolli inimeste arusaamade kujundamisel majanduslikust ebavõrdsusest. Kuigi uuringute vahelist läbivat tulemust ei ole, siis näiteks Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuringud on näidanud, et noorema generatsiooni inimesed tajuvad üldiselt suuremat ebavõrdsust ja väljendavad suuremat muret sissetulekute ja jõukuse ebavõrdsuse pärast (Pew Research Center, 2018). See võib olla osaliselt tingitud sellest, et nooremad põlvkonnad on majanduslikult ebakindlamad, aga ka sellest, et nad puutuvad hariduse, sotsiaalmeedia ja muude kanalite läbi rohkem kokku erineva taustaga inimestega.

Samuti on täheldatud soolisi erinevusi majandusliku ebavõrdsuse tajumisel. Näiteks Ruder *et al.* (2023) on leidnud, et naised tajuvad üldiselt suuremat ebavõrdsust, sh ka majanduslikku ebavõrdsust. Neid soolisi erinevusi võivad mõjutada tegurid, nagu naiste kogemused palgalõhest ning nende suurem esindatus madalapalgalistel ja osalise tööajaga töökohtadel (Blau & Kahn, 2017).

Ka rass ja etniline kuuluvus võivad mõjutada majandusliku ebavõrdsuse tajumist, kuna rassilised ja etnilised vähemused on sageli ebaproportsionaalselt mõjutatud sissetulekute ja rikkuse erinevustest (McCall & Percheski, 2010). Näiteks on leitud, et mustanahalised tajuvad Ameerika Ühendriikides suuremat ebavõrdsuse taset ja ka hindavad rasside vahelist majanduslikku ebavõrdsust täpsemalt, samas kui valged inimesed ülehindavad rassilist võrdõiguslikkust (Kraus *et al.*, 2017). See võib omakorda oluliseks teguriks kujuneda ka immigrantide puhul, kuna tegemist on tihtipeale teisest kultuuriruumist pärit inimestega.

Sotsiaalmajanduslikud tegurid nagu sissetulek, ametikoht ja haridus võivad samuti mõjutada majandusliku ebavõrdsuse tajumist. Knell & Stix (2020) on leidnud, et madalama

sissetulekuga inimesed tajuvad suuremaid ebavõrdsuse tasemeid. Sama saab leida ka Pew Research Centeri (2018) andmetest. See võib olla tingitud asjaolust, et madalama sissetulekuga inimesed on sissetulekute ja varade erinevustest otsesemalt mõjutatud ning nad võivad olla majandusliku ebavõrdsuse tagajärgedest paremini teadlikud. Sellega on tihedalt seotud ka inimese ametikoht, kuna eri sektorites ja tööstusharudes töötavatel inimestel võivad olla erinevad kogemused sissetulekute ja jõukuse erinevuste kohta. Madalalpalgalistel või vähem stabiilsetel töökohtadel töötavad inimesed võivad suurema tõenäosusega tajuda suurt ebavõrdsust, samas kui kõrgepalgalistel või turvalistel töökohtadel töötavad inimesed võivad olla ebavõrdsuse pärast vähem mures.

Ka haridus võib mõjutada majandusliku ebavõrdsuse tajumist, ning siin on leitud tulemusi mõlemas suunas. Võiks arvata, et madalama haridustasemega inimesed tajuvad ebavõrdsust suurema probleemina - nad kogevad majanduslikku ebavõrdsust vahetumalt ja seega neid mõjutavad sageli ebaproportsionaalselt suured sissetulekute erinevused. Samas on näiteks Palmtag *et al.* (2023) välja toonud, et kõrgema haridusega inimesed peavad ebavõrdsusega seotud teemasid tähtsamaks, mis tähendab, et nad võivad väljendada ka suuremat muret ebavõrdsuse pärast. See seos võib olla tingitud sellistest teguritest nagu hariduse kaudu tulenevad suuremad teadmised sotsiaalsetest ja majanduslikest probleemidest.

Kultuurilised ja ideoloogilised tegurid võivad samuti omada rolli majandusliku ebavõrdsuse tajumisel. Näiteks individualistlikke ja meritokraatlikke tõekspidamisi toetavad inimesed võivad tajuda majanduslikku ebavõrdsust kui nende endi raske töö ja vaeva tulemust, samas kui egalitaarsete väärtuste pooldajad võivad tajuda ebavõrdsust ebaõiglaste sotsiaalsete ja majanduslike struktuuride tulemusena (Alesina & Angeletos, 2005). Ka poliitiline orienteeritus ja erakondlik kuuluvus võivad mõjutada majandusliku ebavõrdsuse tajumist. Osad uuringud on leidnud, et liberaalsema või vasakpoolsema poliitilise orientatsiooniga inimesed tajuvad üldiselt ebavõrdsust suuremalt, samas konservatiivsema või parempoolsema poliitilise maailmavaatega inimesed kalduvad tajuma ebavõrdsuse madalamalt. (Silagadze *et al.*, 2023) Teistes uuringutes on aga üllatavalt leitud, et poliitiline spekter ei osutunud majanduse ebavõrdsuse hoiakute kujunemisel oluliseks (Pedersen, 2019).

Samuti võib majanduse ebavõrdsuse tajumist selgitada inimese päritolu. Kultuuriline ja sotsiaalne taust võib omada olulist rolli majandusliku ebavõrdsuse tajumise kujundamisel kohalike elanike ja immigrandide seas. Erinevad kultuurinormid ja väärtused võivad mõjutada seda, kuidas inimesed ebavõrdsust tajuvad ja hindavad. Soroka *et al.* (2006) on leidnud, et suurema ebavõrdsusega riikidest pärit sisserändajad võivad olla ebavõrdsust rohkem aktsepteerivad, samas kui väiksema ebavõrdsuse taseme ja tugevama sotsiaalse heaolu

süsteemiga riikidest pärit sisserändajad võivad olla ebavõrdsuse suhtes kriitilisemad. Samuti võivad kohalikud suurema tõenäosusega võrrelda oma sissetulekut ja rikkust teiste oma riigi elanikega, samas kui immigrandid võivad rohkem tugineda võrdlustele oma rahvuskaaslastega - seda nii oma elukohariigis kui ka päritoluriigis (Luttmer & Singhal, 2011). Ja loomulikult on üheks oluliseks teguriks ka reaalsed sissetulekute ja vara erinevused kohalike ja immigrantide vahel. Hollandis läbiviidud uuringus, kus lahati immigrantide majanduslikku ning psühholoogilist integreerumist, leiti et sisserändajad on tihti võrdlemisi sotsiaalmajanduslikult ebasoodsatel positsioonidel, mis on tekitanud muret diskrimineerimise ja ebavõrdsuse pärast (Vroome, 2013).

Sotsiaalsetel võrdlusrühmadel on samuti roll majandusliku ebavõrdsuse tajumise ja ümberjaotamise suhtumise kujundamisel. Inimesed kipuvad võrdlema oma sissetulekut ja rikkust teiste ühiskonnaliikmetega ning see võib omakorda mõjutada nende arusaamu ebavõrdsusest ja eelistusi ümberjaotamise suhtes (Clark, D'Ambrosio, 2014). On leitud, et inimesed, kes tajuvad end võrreldes oma võrdlusrühmadega suhteliselt ebasoodsas olukorras olevatena, võivad ka suurema tõenäosusega ümberjaotuspoliitikat toetada. Samas need, kes tajuvad end suhteliselt soodsas olukorras olevatena, võivad ümberjaotust vähem toetada. (Senik, 2009) Lisaks sellele kalduvad inimesed, kellel on täpsem arusaam oma positsioonist sissetulekute ja rikkuse jaotuses väljendama tugevamat toetust ümberjaotavale poliitikale (Kuziemko *et al.*, 2015). See viitab sellele, et suurenev teadlikkus majanduslikust ebavõrdsusest võib mõjutada poliitilisi eelistusi.

Järgnevalt on kokku võetud töö fookuses olevad ning potentsiaalselt oluliseks osutuvad näitajad.

Sotsiaaldemograafilised tegurid:

- Sugu
- Vanus
- Poliitiline maailmavaade
- Rahvus/taust
- Vähemusgruppidesse kuulumine

Sotsiaalmajanduslikud tegurid

- Haridustase
- Sissetulek
- Tegevusala
- Tervislik seisund
- Muud tajutavad tegurid, nt rahuloluhinnangud

Eelmainitud näitajate, sh muude kontrollmuutujate, seoseid majandusliku ebavõrdsuse hinnangutega uuritakse ka töö järgnevas, empiirilises osas.

2. Tajutava majandusliku ebavõrdsuse analüüs

2.1. Ülevaade kasutatavatest andmetest ja uurimismetoodikast

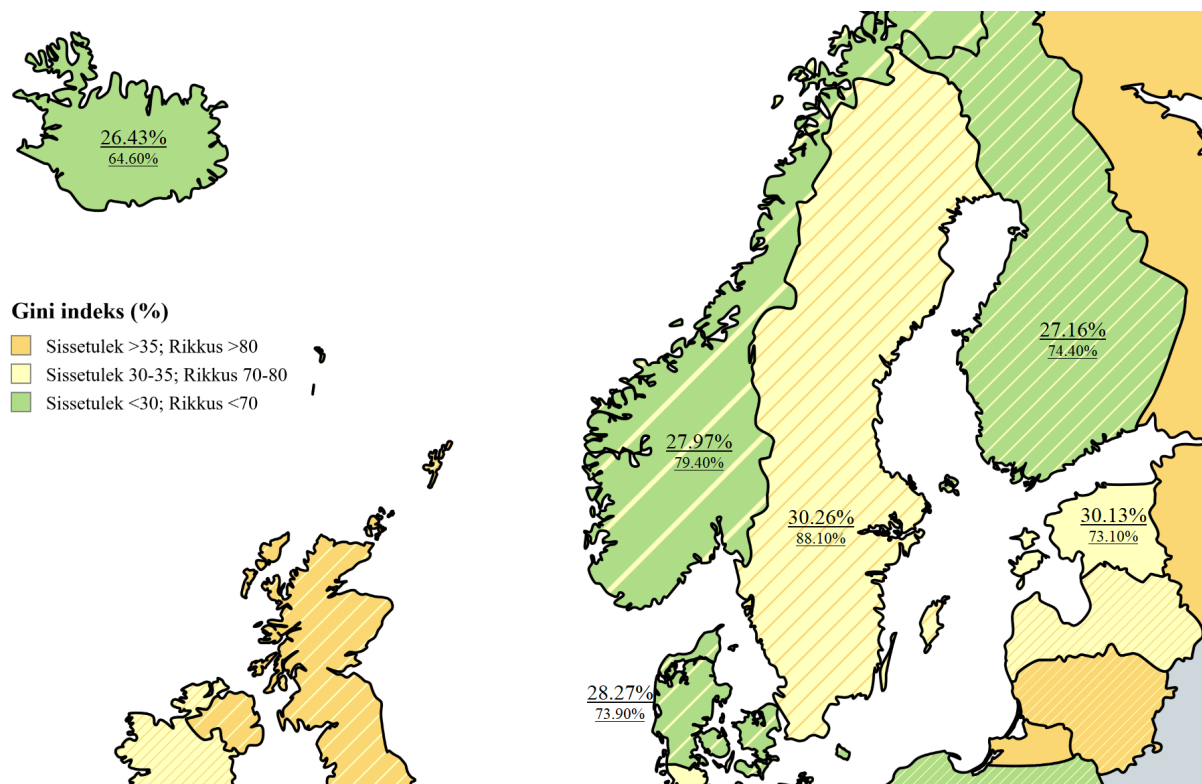
Käesoleva magistritöö empiiriline osa toetub kvantitatiivsetele uurimismeetoditele, täpsemalt ökonomeetrilistele mudelitele. Magistritöö empiiriline osa on jagatud kolme alapeatükki. Esimeses alapeatükis on tutvustatud uurimuses kasutatavaid andmeid ning uurimismetoodikat, teises osas on analüüsitud tajutavat majanduslikku ebavõrdsust iseloomustavaid tunnuseid, kolmandas alapeatükis on analüüsitud inimeste hinnanguid majandusliku ebavõrdsuse suhtes nii Eestis kui ka Põhjamaades ning välja toodud nende vahelised erinevused tulemustes.

Mikroandmetel põhinev analüüs tugineb Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmetel. Euroopa Sotsiaaluuring puhul on tegemist interdistsiplinaarse andmebaasiga, kus usaldusväarsuse tagamiseks järgitakse andmete kogumisel ranget reeglistikku ja standardeid, et andmed oleks võimalikult täpsed ja võrreldavad, kusjuures kogu andmete kogumise protsess on dokumenteeritud (European Social Survey, n.d). Tegemist on 2020. aasta andmetega, kus vahelduva teemana on kaasatud õiglusega seotud moodulid, milles kajastatakse ka ebavõrdsusega ja ümberjaotamisega seotud küsimusi. Kõikides empiirilises osas läbi viidud analüüsides on kasutatud ka Euroopa Sotsiaaluuringu poolt kaasa antud valimi kaale. Eesti andmete puhul on kasutusel *pspwght* ning Põhjamaade puhul *anweight*, mis võtab arvesse ka riikide rahvaarvu.

Analüüsis vaatluse all on Eesti ning kombineeritud Põhjamaade (Soome, Rootsi, Norra, Taani, Island) andmed. Põhjamaade puhul on tegemist regiooniga, mis asub geograafiliselt Eesti läheduses ning tegemist on ka riikidega, mis on tihtipeale Eestile paljudes valdkondades eeskujuks. Samuti on OECD (2021) andmetel Taani, Soome ja Rootsi ühed kõige madalama tajutava ebavõrdsusega riigid Euroopas, samal ajal kui Eesti on üks kõrgemaid, mille tõttu võib analüüsi käigus välja tulla erinevaid potentsiaalseid õppekohti, mida saaks Eesti puhul rakendada.

Enne tajutava majandusliku ebavõrdsuse analüüsi juurde jõudmist on töö autor välja toonud empiirilisse uuringusse kaasatud ning nende lähiregionis asuvate riikide objektiivselt mõõdetud majandusliku ebavõrdsuse tasemed. Alloleval joonisel 2 on kujutatud nii sissetulekute Gini indeksit kui ka netovara Gini indeksit valitud riikides. Rohelisel taustal olevates riikides on sissetulekute Gini indeks alla 30%, kollasel taustal olevates riikides

30-35% vahemikus ning oranžil taustal olevates riikides üle 35%. Rikkuse jaotuse ebavõrdsuse tasemed on kaardil kujutatud diagonaalsete triipudega, kus roheline tähistab alla 70% Gini indeksit, kollane 70-80% vahemikus Gini indeksit ning oranž üle 80% Gini indeksit. Üldisest tasemest võib näha, et rikkuse ebavõrdsus on kordades suurem kui sissetulekute ebavõrdsus. Uuringusse kaasatavate riikide hulgast on kõige madalam majanduslik ebavõrdsus Islandil, seda nii sissetulekute kui ka rikkuse jaotuse osas, kus viimase näitaja puhul on tegemist ainukese riigiga, kus indeks jääb alla 70%. Kuigi Põhjamaade riikides on sissetulekute ebavõrdsus Euroopa üks väiksemaid, siis rikkuse jaotuse poole pealt on osad riigid, täpsemalt Rootsi ja Norra, aga ebavõrdsuse poole pealt esirinnas. Samas skandinaavialik heaoluriik tähendab, et alam- ja keskklassis pole nii suuri initsiatiive vara koguda, ning seetõttu on suur osakaal sellest kogunenud ka rikkamate kätte. Näiteks Rootsis ongi rikkuse ebavõrdsust kirjeldav Gini indeks lausa 88.10%. Eesti puhul on sissetulekute ebavõrdsuse Gini indeks 30.13% ning rikkuse ebavõrdsuse Gini indeks 73.10%. Lähinaabritega võrreldes - Balti riikidest oli Eestis sissetulekute ebavõrdsus võrreldes Läti ja Leeduga tunduvalt väiksem (vastavalt 34.92% ja 35.55%), rikkuse ebavõrdsus oli Eesti ja Leedu puhul sarnane, Lätis aga 80.5% (Lisa A).

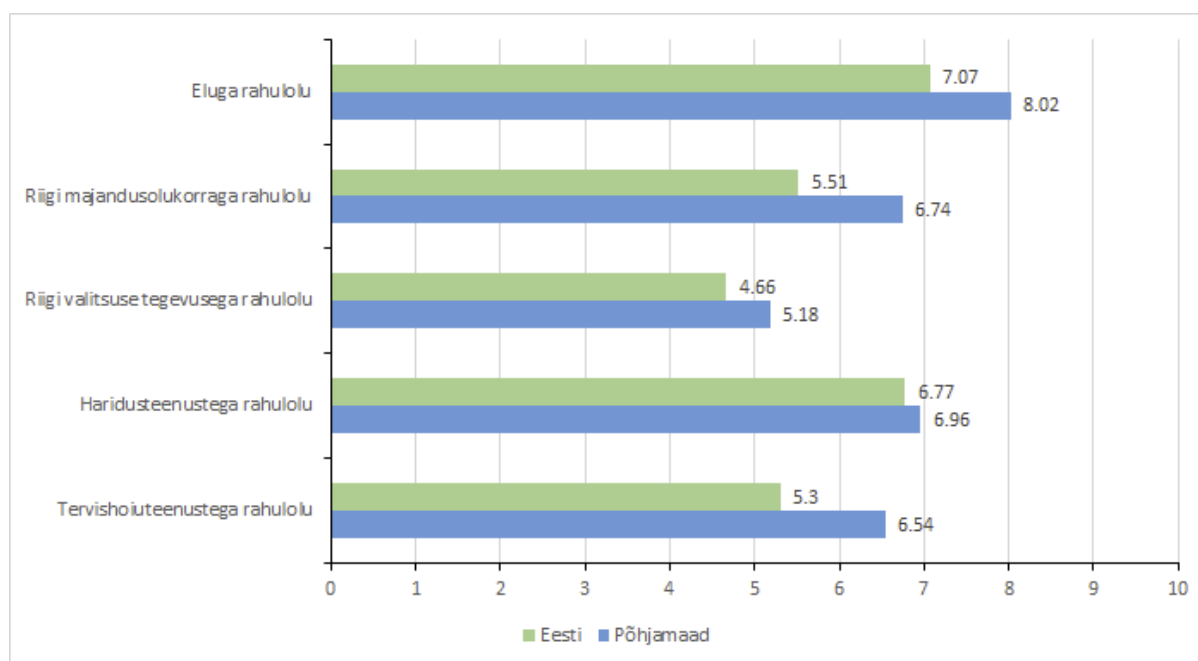

Joonis 2. Sissetulekute ebavõrdsus ning rikkuse ebavõrdsus Eestis, Põhjamaades ning neid ümbritsevates riikides

Allikas: autori koostatud kasutades MapChart rakendust ning andmeid Statista (2020) ja Credit-Suisse (2022) andmebaasidest.

Järgmise sammuna on autor viinud läbi kirjeldav statistika, et saada ülevaade rahulolu näitajatest nii Eestis kui ka Põhjamaades, et panna paika võrdlusraamistik ning töö järgnevates alapeatükkides viiakse läbi regressioonanalüüs nii sissetulekute ebavõrdsuse hinnangute kui ka rikkuse ebavõrdse jaotuse hinnangute ja valitud sotsiaaldemograafiliste ja -majanduslike tegurite seoste leidmiseks.

Joonisel 2 on kujutatud Eesti ja Põhjamaade subjektiivsete rahuloluhinnangute keskvaartusi. Kõik kaasatud rahuloluhinnangud on esitatud 11-pallisel skaalal, kus 0 tähistab kõige madalamat hinnangut ning 10 kõige kõrgemat hinnangut. Analüüsi kaasatud rahulolu näitajateks on eluga rahulolu, riigi majandusolukorraga rahulolu, riigi valitsuse tegevusega rahulolu, haridusteenustega rahulolu ning tervishoiuteenustega rahulolu.

Joonis 3. Subjektiivsete hinnangute keskvaartused Eesti ning Põhjamaade lõikes

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori koostatud programmis Excel

Rahuloluhinnangud olid Eestis Põhjamaadega võrreldes läbivalt madalamad - Eestis hinnati keskmiselt vastavaid näitajaid 1 palli võrra kehvemalt. Suurimad erinevused olid majandusolukorraga ning tervishoiuteenustega rahulolus, kus vahe oli 1,2 palli, väikseim aga haridusteenustega rahulolus (erinevus vähem kui 0,3 palli). Kõige madalamalt hinnati rahulolu riigi valitsuse tegevusega, kus Eesti puhul jäi keskmine hinnang lausa alla 5 palli.

See oli ka kõige madalam näitaja Põhjamaade puhul, jäädes muude rahulolu näitajatele rohkem kui 1-palliga alla. Seega ollakse Eestis keskmiselt avaliku sektori toimimisega vähem rahul kui Põhjamaades ning see omakorda väljendub ka eluga rahulolu hinnangutes.

2.2. Tajutavat majanduslikku ebavõrdsust iseloomustavad tunnused

Magistritöö empiirilises osas on tajutava majandusliku ebavõrdsuse analüüsimiseks kasutatud kolme näitajat Euroopa Sotsiaaluuringu 9. voorust. Esmalt on kaasatud tajutav rikkuse jaotuse ebavõrdsus, mis tuleneb küsimusest “Kas Teie arvates on rikkuse erinevused /riigis/ ebaõiglaselt väikesed, õiglased või ebaõiglaselt suured?”, kus 0 tähistab seda, et rikkus on riigis õiglaselt jaotunud, negatiivsed väärtused kuni 4-ni aina ebaõiglasemalt väikest ebavõrdsuse taset, positiivsed väärtused kuni 4-ni aina ebaõiglasemalt suurt ebavõrdsuse taset. Magistritöö raames on töö empiiriline osa on fokuseeritud kõige teravamale teemale - ebavõrdsust tajutakse liiga suurena, mida ka suur enamus valimist leidis. Seega on analüüsi kaasatud vaid muutuja väärtused 0-4. Sama loogikat on kasutatud ka tajutava sissetulekute ebavõrdsuse muutujate kodeerimiseks ning kaasamiseks.

Tajutava sissetulekute ebavõrdsuse analüüsimiseks on kasutatud kahte näitajat: “Palun mõelge 10 protsendile kõige suurema sissetulekuga töötajatele, kes töötavad /riigis/ täiskohaga, teenides rohkem kui /.../. Kas Teie arvates on need sissetulekud ebaõiglaselt madalad, õiglased või ebaõiglaselt kõrged?” ning “Palun mõelge 10 protsendile kõige väiksema sissetulekuga töötajatele, kes töötavad /riigis/ täiskohaga, teenides vähem kui /.../. Kas Teie arvates on need sissetulekud ebaõiglaselt madalad, õiglased või ebaõiglaselt kõrged?”, kus 0 tähistab seda, et need sissetulekud on õiglased, negatiivsed väärtused kuni 4-ni aina ebaõiglasemalt madalat sissetulekute taset, positiivsed väärtused kuni 4-ni aina ebaõiglasemalt suurt sissetulekute taset.

Magistritöö empiirilise osa raames on:

- tajutavat rikkuse jaotuse ebavõrdsust käsitletud skaalal 0, kus rikkuse jaotuse erinevusi hinnatakse õiglaseks, kuni 4, kus rikkuse jaotuse erinevust hinnatakse äärmiselt ebaõiglaselt suureks (sh vahepealsed väärtused 1 - veidi ebaõiglaselt suured erinevused, 2 - mõnevõrra ebaõiglaselt suured erinevused, 3 - väga ebaõiglaselt suured erinevused);
- tajutavat (10% enim-teenivate inimeste) sissetulekute taseme ebavõrdsust käsitletud skaalal 0, kus sissetulekute taset hinnatakse õiglaseks, kuni 4, kus sissetulekute taset hinnatakse äärmiselt ebaõiglaselt kõrgeks (sh vahepealsed väärtused 1 - veidi ebaõiglaselt kõrge, 2 - mõnevõrra ebaõiglaselt kõrge, 3 - väga ebaõiglaselt kõrge);

- tajutavat (10% vähim-teenivate inimeste) sissetulekute taseme ebavõrdsust käsitletud skaalal 0, kus sissetulekute taset hinnatakse õiglaselt, kuni 4, kus sissetulekute taset hinnatakse äärmiselt ebaõiglaselt madalaks (sh vahepealsed väärtused 1 - veidi ebaõiglaselt madal, 2 - mõnevõrra ebaõiglaselt madal, 3 - väga ebaõiglaselt madal).

Joonisel 4 on kujutatud regressioonanalüüsi kaasatavate sõltuvate muutujate osakaalud nii Eesti kui ka Põhjamaade andmete põhjal. Väärtus 0 tähistab, et vastavat majandusliku ebavõrdsuse näitajat tajutakse õiglasena, väärtuse suurenedes tajutakse majandusliku ebavõrdsuse näitajat aina ebaõiglasemalt suurena.

Joonis 4. Analüüsis kasutatavate majanduslikku ebavõrdsust kirjeldavad näitajad

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori koostatud programmis Excel

Tajutava rikkuse jaotuse ebavõrdsust hinnati Eestis tunduvalt suuremaks kui Põhjamaades. Ligikaudu 15% vastanutest leidis, et rikkus on jaotunud nende arvates õiglaselt, 14% leidsid, et rikkuse jaotus on veidi ebaõiglaselt suur. Peaaegu 28% vastanutest leidsid, et rikkuse jaotuse ebavõrdsus on mõnevõrra suur ning sama suur osakaal vastanutest leidsid, et see on väga suur, 15% vastanutest leidsid, et rikkuse jaotuse erinevused on äärmiselt ebaõiglaselt suured. Põhjamaades leiti, et rikkus on mõnevõrra õiglasemalt

jaotunud, kusjuures 37.5% vastanutest leidsid, et praegune rikkuse jaotuse erinevuste tase on õiglane.

Sissetulekute ebavõrdsuse kohta leidsid suurem osa vastajatest, et 10% enim-teenivatest inimestest saavad ka selle eest õiglast tasu. Nii Eesti kui Põhjamaade puhul leidsid vaid vähem kui 3% vastanutest, et sissetulekud, mida 10% enim-teenivatest inimestest saavad on äärmiselt ebaõiglaselt suured. Kui vaadata aga 10% vähim-teenivate inimeste sissetulekuid, siis kõigest 4.5% vastanutest leidis, et Eestis saavad nad õiglast tasu, ning lausa kolmveerand vastanuist leidis, et sissetulekute ebavõrdsus alumises otsas on kas väga ebaõiglaselt või äärmiselt ebaõiglaselt suur. Siinkohal on märkimisväärne erinevus Põhjamaadega, kus umbes 24% vastanutest leidsid, et sissetulekute ebavõrdsus on õiglane, ning ligi 26% leidsid, et see on kas väga ebaõiglaselt või äärmiselt ebaõiglaselt suur.

Mõlema subjektiivse majandusliku ebavõrdsust kirjeldava näitaja puhul tajuti suuremat ja ebaõiglasemat ebavõrdsust just Eestis, kuid sissetulekute ebavõrdsuse poole pealt 10% enim-teenivate sissetulekute ebavõrdsus oli Eesti ja Põhjamaade puhul väga sarnane. Üldiselt on tulemus ootuspärane - see ühtib OECD (2021) andmetega, kus leiti, et Põhjamaad on ühed kõige väiksema tajutava ebavõrdsusega riigid Euroopas, Eesti aga üks kõrgeima tajutava ebavõrdsusega riik.

Taustainformatsiooniks on autor lähemalt uurinud, kuivõrd inimesed täielikku majanduslikku võrdsust mõlema valimi puhul õiglaseks peavad. Selleks on analüüsitud vastuseid väitele “Ühiskond on õiglane, kui sissetulekud ja rikkus on jaotatud kõigi inimeste vahel võrdselt”. Alljärgnevas tabelis 2 on välja toodud osakaalud sellele väitele.

Tabel 2

Osakaal inimestest, kes leiavad, et ühiskond on õiglane siis, kui sissetulekud ja rikkus on võrdselt kõigi vahel jaotatud Eesti ja Põhjamaade andmetele tuginedes

Ühiskond on õiglane, kui sissetulekud ja rikkus on jaotatud kõigi inimeste vahel võrdselt.	Eesti	Põhjamaad
Olen täiesti nõus	3.5%	6%
Olen nõus	20.1%	22.2%
Ei ole nõus ega vastu	25.5%	23.9%
Ei ole nõus	42.1%	37.6%
Ei ole üldse nõus	8.8%	10.3%

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori analüüs programmis SPSS

Põhjamaades leidub rohkem inimesi, kes nõustuvad väitega, et sissetulekud ja rikkus peakski olema kõigi vahel võrdselt jaotatud. Siiski suurem osa vastanutest leiab, et ühiskond sel puhul õiglane ei ole ning mingsugune majanduslik ebavõrdsus peaks esinema.

Hindamaks seoseid varem mainitud rahulolu näitajate ning tajutava majandusliku ebavõrdsuse näitajate vahel, viis töö autor läbi ka korrelatsioonanalüüsi Spearmani kordajaga. Siinkohal on nii Eesti kui ka Põhjamaade andmed kombineeritud. Korrelatsioonanalüüsi tulemused on nähtavad tabelis 2.

Tabel 3

Korrelatsioonanalüüsi tulemused erinevate heaolu- ning rahulolu näitajate vahel Eesti ja Põhjamaade kombineeritud andmete põhjal, kasutatud Spearmani korrelatsioonikordajat

		Eluga rahulolu	Riigi majandusolukorraga rahulolu	Riigi valitsuse tegevusega rahulolu	Haridussüsteemiga rahulolu	Tervis- hoiusüsteemiga rahulolu
Rikkuse jaotuse ebavõrdsus	Korrelatsioonikordaja	-0,124*	-0,160*	-0,073*	-0,217*	-0,111*
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,002
	N	793	777	774	779	793
Sissetulekute ebavõrdsus TOP 10%	Korrelatsioonikordaja	-0,035	-0,098*	0,003	-0,090*	-0,033
	p	0,287	0,003	0,939	0,007	0,316
	N	908	890	886	894	907
Sissetulekute ebavõrdsus BOT 10%	Korrelatsioonikordaja	-0,039	-0,141*	-0,071*	-0,080*	-0,081*
	p	0,233	0,000	0,032	0,015	0,013
	N	947	931	921	933	946

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori analüüs programmis SPSS; *p<0.1

Analüüsisist selgub, et kõigi valitud ning statistiliselt oluliseks kujunenud rahulolu näitajate korral leidub negatiivse suunaga seos tajutava majandusliku ebavõrdsusega ehk suurema rahulolu näitajate korral on nii rikkuse jaotuse kui ka sissetulekute ebavõrdsus madalam. Seoseid 10% enim-teenivate sissetulekute tajutava ebavõrdsuse ja rahulolu näitajate vahel ei esinenud, või siis olid nad väga nõrgad. Rikkuse jaotuse ebavõrdsuse ning 10% vähim-teenivate ebavõrdsuse kohta leidsid veidi tugevamad seosed riigi majandusolukorraga rahulolu ning haridussüsteemiga rahulolu vahel, kuigi ka siis olid seoste tugevused võrdlemisi nõrgad.

Enne regressioonanalüüsi juurde jõudmist on autor uurinud ka fiktiivmuutuja kujule teisendatud mudelisse kaasatavaid näitajaid. Nendeks on teoreetilises osas oluliseks leitud sotsiaaldemograafilised kui sotsiaalmajanduslikud näitajad, kui ka osad nendega seotud näitajad ning kontrollmuutujad.

Kui Eesti andmete puhul on valimisse sattunud mõnevõrra rohkem naisi kui mehi, siis Põhjamaade puhul on osakaal peaaegu võrdne. Eesti puhul on ka naiste osakaal kogurahvastikust üks Euroopa suuremaid. Vanusegruppide raames on erinevused mõnevõrra suuremad - Eesti puhul on valimis esindatud peamiselt keskealised ning vanemad, Põhjamaade puhul pigem nooremad inimesed, sealhulgas suurim on 15-29a vanusegrupp.

Lisaks on valimis grupeeritud vastajad nende elukoha järgi. Mõlema võrdlusgrupi puhul on enamike vastajate elukoht urbaniseeritud piirkondades (nii suur- kui väikelinnad, äärelinnad), maapiirkondade elanikke on tunduvalt vähem. Samuti on eraldi käsitletud inimese päritolu - immigrantide all käsitletakse inimesi, kes on sündinud väljaspool riiki või pole riigi kodanikud. Nagu varasemalt on välja toodud, siis Eesti on Euroopas üks suurima immigrant-rahvastikuga riik, see on kajastatud ka antud valimi andmetes. Lisaks on sisse toodud ka muutuja, mis uurib seda, kas vastaja kuulub oma riigis mõnda diskrimineeritud gruppi - mõlema valimi puhul valdav enamus sinna ei kuulu.

Samuti on analüüsi lisatud valimisaktiivsust (ja seega ka kaudselt poliitikast huvitumist) kirjeldav muutuja, milleks on viimastel valimistel osalemine. Kui ka Eestis oli see näitaja kõrge, siis Põhjamaade puhul lausa ligi 90%. Omandatud haridustaseme poolest on Eesti valimis nii kesk- kui kõrghariduse osakaal tunduvalt suurem kui põhiharidusega inimeste osakaal. Põhjamaades on see jaotanud mõnevõrra ühtlasemalt, kus nii põhi- kui kõrgharitud inimeste osakaal on sarnane.

Põhitegevuse raames on mõlemas võrdlusgrupis üle poolte vastanutest palgatööl. Eestis on see protsent ligi 60%, Põhjamaades jääb 54% lähedale. Töötute, pensionäride ning muu tegevusega inimeste osakaal on kahe valimi võrdluses väga sarnane, palgatöö erinevus on kaetud sellega, et Põhjamaades on vastajate hulgas rohkem haridust omandavaid inimesi - see kattub ka suurema osakaaluga just nooremate vanuserühmas.

Leibkonna sissetuleku kaasamiseks on kasutatud muutujat, kus vastaja pidi küsimustikus valima tähe, mis tema leibkonna netosissetulekut kirjeldab, ning see oli omakorda jaotatud detšiilidesse. Tulemused kodeeriti autori poolt viite kategooriasse, kus 'väga madal' tähistab esimesse või teise detšiili kuuluvaid majapidamisi, 'madal' kolmandasse või neljandasse detšiili kuuluvaid majapidamisi jne. Eesti valimis on need

osakaalud mõnevõrra ebaühtlasemad, kus keskmise sissetulekuga vastajate osakaal on suurem ning äärmusi on vähem.

Kui eelnevalt tuli välja, et Põhjamaade inimesed hindavad oma üldist eluga rahulolu 1-palli võrra kõrgemalt, siis arvamus oma majapidamise sissetulekute tasemest on kahe võrdlusgrupi vahel massiivsed. Kui ligi 57% Põhjamaade vastanutest leidsid, et praeguste sissetulekute juures saavad nad elada ära mugavalt, siis eestlaste puhul oli see vaid 17.7%. Vastupidiselt, neid kellel on enda arvates raske oma sissetulekute juures ära elada, leidis Põhjamaades vaid 7.5%, Eestis aga 22.2%, ehk ligi kolm korda rohkem.

Järgnevalt on fiktiivsete muutujate alla võetud ka töötatud tunnid ühes nädalas. Referentsväärtuseks on töös valitud 40 tundi, mis on Eesti puhul kõige levinum töötundide jaotus, kus 57.3% vastanutest on märkinud just selle oma vastuseks. Siin on suur erinevus Põhjamaadega, kus vaid ligi 23% töötavad 40-tunnistel töönädalatel ning pea pooltel on see lühem. Küll aga võrreldes Eestiga leidub Põhjamaades keskmiselt rohkem inimesi, kes töötavad ka rohkem kui 40 tundi nädalas.

Samuti on üsna suured erinevused, kuidas eestlased ja Põhjamaades elavad inimesed oma enda tervislikku seisundit hindavad. Kuigi kehvaks hindasid seda mõlema grupi puhul võrdlemisi väike osakaal vastanutest, siis heaks (või väga heaks) hindasid oma tervist Eesti puhul 54.4% vastajatest, Põhjamaade puhul lausa 75.7%.

Viimane regressioonanalüüsi kaasatav fiktiivne muutuja on inimese poliitiline maailmavaade vasak-parempoolsel skaalal. Kui eestlased on end asetanud suuremas osas skaala keskossa, siis rohkem leidub parempoolsete kui vasakpoolsete vaadetega inimesi. Ka Põhjamaade puhul on parempoolsete vaadetega inimesi rohkem, kuid võrreldes Eestiga on vasakpoolsete vaadetega inimeste osakaal üle kahe korra suurem. Järgnevas tabelis 3 on välja toodud kõigi eelpool mainitud muutujate osakaalud.

Tabel 4

Regressioonimudelisse kaasatud selgitavad muutujad ning nende valikute osakaalud tuginedes Eesti ja Põhjamaade 2020. a andmetele

Muutuja	Muutuja väärtus	Osakaal (%)	
		Eesti	Põhjamaad
Sugu	Mees	46.2	50.3
	Naine	53.8	49.7
Vanus	15-29	19.8	24.4
	30-44	25.1	22.6
	45-59	23.5	24.2

	60-74	20.8	19.8
	75+	10.8	9
Elukoht	Linnas	72.1	70.3
	Maapiirkonnas	27.9	29.7
Päritolu	Kohalik	83.5	88.8
	Immigrant	16.5	11.2
Diskrimineeritud gruppi kuulumine	Jah	7.9	9.5
	Ei	92.1	90.5
Valimistel osalemine	Jah	70.9	90.3
	Ei	29.1	90.7
Omandatud haridustase	Põhiharidus	16.4	24.6
	Keskharidus	51	47.8
	Kõrgharidus	32.6	27.6
Põhiline tegevus	Töötab	59.5	53.8
	Õpib	8	14.6
	Töötu	3	2.7
	Pensionil	21.9	21.7
	Muu	7.6	7.1
Leibkonna sissetulek	Väga madal	13.5	14.7
	Madal	19.8	19.5
	Keskmine	25.9	22.7
	Kõrge	23	24.1
	Väga kõrge	17.8	19
Arvamus leibkonna sissetulekute tasemest	On raske	22.2	7.5
	Saab hakkama	60.1	35.2
	Elab mugavalt	17.7	57.3
Töötatud tunnid nädalas	Alla 40h	16.6	46.8
	40h	57.3	23.2
	Üle 40h	26.1	30.4
Subjektiivne tervislik seisund	Halb	10	5
	Keskmine	35.5	19.3
	Hea	54.5	75.7
Poliitiline maailmavaade	Tugevalt vasakpoolne	3.2	5.2
	Vasakpoolne	8.3	18.9
	Tsentrist	64.7	44
	Parempoolne	18.1	25.7
	Tugevalt parempoolne	5.7	6.3

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. voo andmed, autori analüüs programmis SPSS

Magistritöö empiirilises osa järgnevas alapeatükis on lineaarsete regressioonimudelite tulemused saadud vähimruutude meetodil, kus mudeli üldkuju on järgmine:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \dots + \beta_n X_{ni} + u_i,$$

kus Y_i – sõltuv muutuja,

X_{ni} – selgitavad muutujad,

β_n – parameetrid,

u_i – vealiige.

Kõikide empiirilises osas läbi viidud analüüside tegemiseks on kasutatud statistikapaketti IBM SPSS ning jooniste ja tabelite koostamiseks programmi Microsoft Excel.

2.3. Tajutavat majanduslikku ebavõrdsust selgitavate tegurite analüüs Eestis ja Põhjamaades

Järgnevalt on läbi viidud regressioonanalüüsid, kuhu on kaasatud eelmainitud fiktiivsetele muutujatele ka veel eelnevalt kajastatud rahulolu näitajad valitsuse tegevuse, haridussüsteemi ning tervishoiusüsteemi kohta. Saadud mudelitele on enne esitamist läbi viidud ka diagnostika multikollineaarsuse tuvastamiseks. Esmalt on uuritud seoseid tajutava rikkuse jaotuse ebavõrdsusega nii Eestis kui ka Põhjamaades 2020. aasta Euroopa Sotsiaaluuringu andmetega, mille tulemused on välja toodud alljärgnevas tabelis 5.

Tabel 5

Tajutavat rikkuse jaotuse ebavõrdsust selgitava regressioonmudeli tulemused nii Eesti kui ka Põhjamaade 2020. aasta andmete põhjal

	Eesti			Põhjamaad		
	Parameetri hinnang	Standardviga	Olulisuse tõenäosus	Parameetri hinnang	Standardviga	Olulisuse tõenäosus
Konstant	2.802	0.197	0.000*	2.502	0.132	0.000*
Sugu (võrdlusgrupp - Mees)						
–Naine	0.279	0.078	0.000*	0.204	0.038	0.000*
Vanus (võrdlusgrupp - 45-59)						
–15-29	-0.191	0.128	0.137	-0.323	0.064	0.000*
–30-44	-0.253	0.099	0.011*	-0.097	0.050	0.052*
–60-74	0.039	0.127	0.760	0.266	0.069	0.000*
–75+	-0.150	0.192	0.433	0.224	0.098	0.023*
Elukoht (võrdlusgrupp - Linnas)						
–Maapiirkonnas	0.095	0.082	0.246	0.051	0.041	0.212
Päritolu (võrdlusgrupp - Kohalik)						
–Immigrant	-0.084	0.138	0.542	-0.231	0.073	0.002*
Diskrimineeritud gruppidesse kuulumine (Võrdlusgrupp - Ei kuulu)						
–Kuulub	0.048	0.157	0.763	0.270	0.067	0.000*
Valimistel osalemine (Võrdlusgrupp - Ei osalenud)						
–Osales	-0.089	0.088	0.316	-0.230	0.075	0.002*
Omandatud haridustase (Võrdlusgrupp - Keskkharidus)						

–Põhiharidus	-0.025	0.128	0.844	0.063	0.053	0.237
–Kõrgharidus	0.003	0.082	0.967	0.049	0.043	0.255
Põhiline tegevus (Võrdlusgrupp - Töötab)						
–Õpib	-0.473	0.263	0.072*	0.017	0.087	0.844
–Töötu	-0.500	0.224	0.026*	-0.004	0.124	0.972
–Pensionil	0.037	0.154	0.810	0.003	0.076	0.972
–Muu	-0.215	0.146	0.142	0.076	0.078	0.332
Leibkonna sissetulek (Võrdlusgrupp - Keskmine)						
–Väga madal	-0.071	0.148	0.631	-0.140	0.068	0.041*
–Madal	-0.097	0.119	0.416	-0.169	0.058	0.003*
–Kõrge	-0.058	0.103	0.575	-0.037	0.053	0.490
–Väga kõrge	-0.044	0.115	0.701	-0.119	0.059	0.044*
Arvamus leibkonna sissetulekute tasemest (Võrdlusgrupp - Saab hakkama)						
–On raske	0.408	0.101	0.000*	0.212	0.082	0.010*
–Elab mugavalt	-0.051	0.106	0.631	-0.245	0.042	0.000*
Töötatud tunnid nädalas (Võrdlusgrupp - 40h)						
–Vähem kui 40h	-0.072	0.105	0.496	-0.123	0.047	0.009*
–Rohkem kui 40h	-0.037	0.085	0.664	-0.029	0.049	0.561
Subjektiivne tervislik seisund (Võrdlusgrupp - Keskmine)						
–Halb	0.194	0.140	0.166	0.181	0.098	0.063*
–Hea	-0.171	0.087	0.050*	-0.044	0.049	0.373
Poliitiline maailmavaade (Võrdlusgrupp - Tsentrist)						
–Tugevalt vasakpoolne	0.364	0.207	0.078*	0.680	0.086	0.000*
–Vasakpoolne	-0.084	0.139	0.547	0.397	0.050	0.000*
–Parempoolne	-0.002	0.096	0.981	-0.383	0.045	0.000*
–Tugevalt parempoolne	-0.254	0.151	0.094*	-0.449	0.076	0.000*
Valitsuse tegevusega rahulolu	-0.052	0.018	0.005*	-0.059	0.009	0.000*
Haridussüsteemiga rahulolu	-0.016	0.021	0.463	-0.043	0.011	0.000*
Tervishoiusüsteemiga rahulolu	-0.037	0.019	0.045*	-0.013	0.011	0.236

Eesti: $R^2 = 0.102$; $p = 0.000$; $n = 1132$; Põhjamaad: $R^2 = 0.162$; $p = 0.000$; $n = 4422$; * $p < 0.1$

Sõltuv muutuja: Hinnang rikkuse jaotuse ebavõrdsusele riigis

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori analüüs SPSS programmis

Eesti 2020. aasta andmetel põhineva mudeli analüüsimisel selgus, et tajutava rikkuse jaotuse ebavõrdsuse kirjeldamisel leidis seos rikkuse ebavõrdsuse hinnangute ja vastaja soo, vanuse, põhitegevuse, oma leibkonna sissetulekute subjektiivse taseme, subjektiivse tervisliku seisundi, maailmavaate, valitsuse tegevusega rahulolu ning ka tervishoiusüsteemiga rahulolu vahel. Statistiliselt olulist seost ei leidunud aga elukoha, päritolu, diskrimineeritud

gruppi kuulumise, valimisel osalemise, omandatud haridustaseme, leibkonna sissetuleku, töötatud tundide arvu ning haridussüsteemiga rahulolu näitajate hulgas.

Analüüsi tulemustest võib näha, et naised tajuvad sissetulekute ebavõrdsust mõnevõrra ebaõiglasemat. Samuti selgus, et võrreldes 45-59 aastastega on tajuvad üks vanusegrupp nooremad ebavõrdsuse natuke õiglasemalt. Teiste vanusegruppide arvestuses statistiliselt olulisi tulemusi ei esinenud.

Võrreldes inimestega, kellel on põhitegevuseks on palgatöö, leiavad haridust omandavad inimesed ja ka töötud, et rikkuse jaotuse ebavõrdsus Eestis on õiglasem, ning seose tugevus oli mõlemal puhul ka märkimisväärne. Üllataval kombel ei osutunud majapidamise sissetulek rikkuse ebavõrdsuse tajumisel oluliseks teguriks. Samas osutus oluliseks aga inimeste enda arvamus oma sissetulekute tasemest. Inimesed, kellel on raske oma sissetulekuga toime tulla, leidsid ka, et ebaõiglus rikkuse jaotuse suhtes on Eestis suurem ning ebaõiglasem. Ning hea subjektiivse tervisliku seisundiga inimesed tajuvad keskmiselt ka rikkuse ebavõrdsuse taset riigis õiglasemana, võrreldes keskmise tervise juures olijatega.

Ka maailmavaade osutus statistiliselt oluliseks - võrreldes end vasak-parempoolsuse spektril keskele asetavate inimestega, pidasid tugevalt vasakpoolsed rikkuse ebavõrdsust Eestis tunduvalt ebaõiglasemalt suuremaks, tugevalt parempoolsed aga vastupidiselt õiglasemaks. Rahulolu näitajates osutusid oluliseks nii valitsuse tegevusega rahulolu kui ka tervishoiuteenustega rahulolu. Mida kõrgemaks hinnati rahulolu mainitud näitajatega, seda vähem leiti, et rikkuse jaotus Eestis on ebaõiglaselt suur.

Võttes vaatluse alla Põhjamaade andmed, on näha tajutava rikkuse jaotuse ebavõrdsuse ja vastaja soo vahel seost suurusjärgus sarnaselt Eestile. Vanuste puhul osutus Põhjamaade puhul rohkem vanusegruppe statistiliselt oluliseks, ning siinkohal on näha, et nooremad tunnevad rikkuse jaotuse erinevusi õiglasemana, vanemad inimesed aga suuremana ning rohkem ebaõiglasena. Põhjamaade andmetest selgus, et võrreldes kohalikega leiavad immigrandid, et rikkuse ebavõrdsus on õiglasem, kuigi diskrimineeritud gruppi kuuluvad inimesed tajuvad rikkuse jaotust suurema ning ebaõiglasemana.

Kui Eestis ei osutunud leibkonna sissetulek statistiliselt oluliseks muutujaks tajutava rikkuse ebavõrdsuse hindamisel, siis Põhjamaa andmete puhul leidis üllatavalt, et nii keskmisest suurema kui ka väiksema sissetulekuga inimesed hindavad rikkuse jaotust õiglasemana. Oma sissetulekuga hakkama saamine mängib olulist rolli ka Põhjamaade puhul, nimelt hästi toime tulevad inimesed hindavad ka rikkuse jaotust õiglasemaks; kelle on raske toime tulla leiavad ka, et rikkuse ebavõrdsus on suurem ning ebaõiglasem. Siiski osutus seos

tunduvalt tugevamaks Eesti puhul. Oluliseks osutus ka töötatud tundide arv nädalas, kus võrreldes 40 tunnise töönädalaga inimesed, hindavad vähem töötavad inimesed rikkuse jaotust õiglasemalt.

Põhjamaade puhul osutus samuti subjektiivne tervislik seisund ebavõrdsuse tajumisel määravaks, kuna kehvema tervisega vastajad tajuvad ka suuremat ja ebaõiglasemat rikkuse jaotuse ebavõrdsust. Poliitiline maailmavaade osutus ka siinkohal oluliseks, kus samamoodi vasakpoolsema maailmavaatega inimesed leiavad, et rikkuse ebavõrdsus on ebaõiglaselt suurem, parempoolsema maailmavaatega hindavad seda vastupidiseks. Ning Põhjamaade andmete põhjal on näha, et äärmuste puhul on ka seos veelgi tugevam. Rahulolu hinnangutest osutus statistiliselt oluliseks Põhjamaade puhul valitsuse tegevusega rahulolu ning ka haridussüsteemiga rahulolu.

Järgnevalt on analüüsitud tajutavat sissetulekute ebavõrdsust, kus täpsemalt on uuritud kuivõrd ebaõiglaselt suureks hinnatakse 10% enim-teeniva inimeste sissetulek.

Tabel 6

Tajutava sissetulekute (ülemine 10%) ebavõrdsust selgitava regressioonimudeli tulemused nii Eesti kui ka Põhjamaade 2020. aasta andmete põhjal

	Eesti			Põhjamaad		
	Parameetri hinnang	Standardviga	Olulisuse tõenäosus	Parameetri hinnang	Standardviga	Olulisuse tõenäosus
Konstant	0.988	0.161	0.000*	1.328	0.110	0.000*
Sugu (võrdlusgrupp - Mees)						
–Naine	0.068	0.062	0.271	0.193	0.032	0.000*
Vanus (võrdlusgrupp - 45-59)						
–15-29	0.112	0.103	0.277	-0.150	0.054	0.005*
–30-44	-0.025	0.079	0.757	-0.015	0.042	0.717
–60-74	0.034	0.104	0.744	0.145	0.058	0.012*
–75+	0.102	0.154	0.510	0.114	0.083	0.168
Elukoht (võrdlusgrupp - Linnas)						
–Maapiirkonnas	0.202	0.067	0.003*	0.062	0.035	0.075*
Päritolu (võrdlusgrupp - Kohalik)						
–Immigrant	0.164	0.109	0.134	-0.158	0.061	0.009*
Diskrimineeritud gruppidesse kuulumine (Võrdlusgrupp - Ei kuulu)						
–Kuulub	0.006	0.124	0.961	0.125	0.056	0.026*
Valimistel osalemine (Võrdlusgrupp - Ei osalenud)						
–Osales	-0.201	0.072	0.005*	-0.155	0.062	0.013*
Omandatud haridustase (Võrdlusgrupp - Keskkharidus)						
–Põhiharidus	0.160	0.102	0.117	0.100	0.045	0.025*

–Kõrgharidus	-0.125	0.067	0.062*	-0.087	0.036	0.016*
Põhiline tegevus (Võrdlusgrupp - Töötab)						
–Õpib	-0.289	0.204	0.157	-0.218	0.073	0.003*
–Töötu	0.094	0.181	0.603	0.032	0.103	0.753
–Pensionil	-0.071	0.124	0.566	-0.074	0.063	0.244
–Muu	0.033	0.118	0.779	0.004	0.066	0.946
Leibkonna sissetulek (Võrdlusgrupp - Keskmine)						
–Väga madal	0.262	0.121	0.031*	0.018	0.058	0.753
–Madal	-0.010	0.094	0.913	0.126	0.048	0.009*
–Kõrge	-0.103	0.083	0.214	-0.075	0.045	0.098*
–Väga kõrge	-0.137	0.093	0.139	-0.171	0.050	0.001*
Arvamus leibkonna sissetulekute tasemest (Võrdlusgrupp - Saab hakkama)						
–On raske	0.105	0.082	0.200	0.045	0.067	0.504
–Elab mugavalt	-0.178	0.083	0.032*	-0.206	0.035	0.000*
Töötatud tunnid nädalas (Võrdlusgrupp - 40h)						
–Vähem kui 40h	-0.054	0.085	0.524	-0.077	0.040	0.053*
–Rohkem kui 40h	0.025	0.068	0.716	-0.078	0.042	0.059*
Subjektiiivne tervislik seisund (Võrdlusgrupp - Keskmine)						
–Halb	0.142	0.113	0.206	0.035	0.082	0.666
–Hea	-0.060	0.071	0.394	-0.042	0.041	0.311
Poliitiline maailmavaade (Võrdlusgrupp - Tsentrist)						
–Tugevalt vasakpoolne	0.371	0.171	0.030*	0.602	0.072	0.000*
–Vasakpoolne	-0.021	0.111	0.848	0.215	0.043	0.000*
–Parempoolne	-0.054	0.077	0.481	-0.171	0.038	0.000*
–Tugevalt parempoolne	-0.058	0.124	0.637	-0.100	0.064	0.121
Valitsuse tegevusega rahulolu	-0.031	0.015	0.039*	-0.021	0.008	0.006*
Haridussüsteemiga rahulolu	0.016	0.017	0.335	-0.005	0.009	0.585
Tervishoiusüsteemiga rahulolu	-0.029	0.015	0.055*	-0.013	0.009	0.148

Eesti: $R^2 = 0.112$; $p = 0.000$; $n = 1241$; Põhjamaad: $R^2 = 0.098$; $p = 0.000$; $n = 4991$; * $p < 0.1$

Sõltuv muutuja: Hinnang sissetulekute ebavõrdsusele riigis (5-palline skaala)

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. voo andmed, autori analüüs SPSS programmis

Üleval olevast tabelist 6 on leitavad tajutava sissetulekute ebavõrdsuse (seda just 10% enim-teeniva inimeste sissetulekute kohta) ja mudelisse kaasatud sotsiaalmajanduslike tegurite seosed. Eesti andmete põhjal selgub, et statistiliselt oluline seos leidub ebavõrdsuse tajumise ning elukoha, valimistel osalemise, omandatud haridustaseme, leibkonna

sissetulekute, nende sissetulekute tasemega hakkama saamise, poliitilise maailmavaate ning valitsuse tegevusega ja tervishoiusüsteemiga rahulolu vahel.

Eesti tulemustest selgub, et maapiirkondades elavad inimesed hindavad TOP10% sissetulekutega inimeste ebavõrdsust suuremaks kui urbaniseeritud piirkondades. See on omakorda mõnevõrra oodatud tulemus, arvestades kui aktuaalsed on olnud küsimused seoses Eesti regionaalpoliitikaga. Suurem valimisaktiivsus on samuti seotud õiglasemalt tajutud sissetulekute ebavõrdsusega.

Negatiivne seos leidub ka kõrgharitud inimeste ning suurema sissetulekute ebavõrdsuse tajumise vahel. Tajutava sissetulekute ebavõrdsuse puhul on ka Eestis leibkonna sissetulek statistiliselt oluline, küll aga ainult ühes võrdlusgrupis, kus väga madala sissetulekuga majapidamistes tajutakse, et kõige suurema sissetulekuga inimesed saavad ebaõiglaselt suurt tasu. Samuti, kes elavad oma sissetulekute juures mugavalt leiavad ka ootuspäraselt, et rikaste sissetulek on õiglasem, kui inimesed, kes leiavad, et vaid saavad oma sissetulekuga hakkama. Maailmavaatel on Eesti puhul väiksem roll tajutava sissetulekute ebavõrdsuse kujundamisel - vaid tugevalt vasakpoolsed tunnevad, et sissetulekud on olulisel määral ebaõiglaselt suured. Ning rahulolu hinnangud on samad, mis rikkuse ebavõrdsuse puhul - need, kes hindavad rahulolu kõrgemana leiavad ka, et valitsev ebavõrdsus on õiglasem.

Põhjamaade andmete tuginedes leidis statistiliselt oluline seos tajutava sissetulekute ebavõrdsuse ning soo ja vanuse vahel, mida Eesti puhul ei saanud järeldada. Nagu ka rikkuse jaotuse korral, hindavad naised sissetulekute ebavõrdsust suuremana. Ka vanuse põhjal näeme samasugust tulemust, kus nooremad hindavad ebavõrdsust õiglasemalt, vanemad aga ebaõiglasemalt suuremana. Ka Põhjamaade puhul sai maapiirkonnas elamise ja suurema ebavõrdsuse tajumise vahel seos olema, kuigi selle tugevus on väga väike. Immigrantide ja diskrimineeritud rahva hulgas on näha ka juba varem leitud seoseid, kus immigrandid tajuvad ebavõrdsuse taset õiglasemalt, riigis diskrimineeritud gruppidesse kuuluvad inimesed aga suuremana.

Viimastel valimistel osalejate hulgas tajuti ka siinkohal ebavõrdsust õiglasemalt. Põhjamaade puhul tuli ka välja, et lisaks sellele, et kõrgharitud inimesed hindavad tajutavat ebavõrdsust õiglasemalt kui keskharidusega vastajad, on põhiharidusega elanikkonna tajumine sissetulekute ebavõrdsuse tasemele suurem. Ka põhitegevuse poolest tajuvad õpilased sissetulekute ebavõrdsust õiglasemana kui töötavad inimesed. Vaadates leibkonna sissetulekute seoseid, on näha et kõrgema sissetulekuga inimesed leiavad, et ebavõrdsus on õiglasem, madalama sissetulekuga inimesed, aga seda, et sissetulekute ebavõrdsus on ka

ebaõiglaselt suurem. Osa sellest peegeldub ka järgmise näitajaga - oma sissetulekute juures mugavalt elavad inimesed ei näe ka nii suurt probleemi enim-teenivate inimeste sissetuleku ebavõrdsuses. Nõrga tugevusega seos leidis ka nädalas töötatud tundide puhul, kus nii vähem kui ka rohkem kui 40h töötavad inimesed tajusid ebavõrdsust mõnevõrra õiglasemalt kui 40-tunnise töönädalaga töötajad.

Poliitiline maailmavaade osutus jällegi statistiliselt olulised muutujaks, seda just eriti vasakpoolsete vaadetega inimeste hulgas - nimelt tajuvad tugevalt vasakpoolsed inimesed sissetulekute ebavõrdsust Põhjamaades võrreldes tsentristidega märkimisväärselt suuremalt. Ning rahulolu näitajatest osutus statistiliselt oluliseks valitsuse tegevusega rahulolu, kuigi seos selle puhul on üpris nõrk.

Tabel 7

Tajutava sissetulekute (alumine 10%) ebavõrdsust selgitava regressioonimudeli tulemused nii Eesti kui ka Põhjamaade 2020. aasta andmete põhjal

	Eesti			Põhjamaad		
	Parameetri hinnang	Standardviga	Olulisuse tõenäosus	Parameetri hinnang	Standardviga	Olulisuse tõenäosus
Konstant	3.751	0.157	0.000*	2.317	0.117	0.000*
Sugu (võrdlusgrupp - Mees)						
-Naine	0.179	0.062	0.004*	0.344	0.034	0.000*
Vanus (võrdlusgrupp - 45-59)						
-15-29	-0.273	0.102	0.007*	-0.489	0.058	0.000*
-30-44	-0.129	0.080	0.104	-0.229	0.045	0.000*
-60-74	-0.074	0.104	0.475	0.040	0.062	0.516
-75+	0.034	0.152	0.825	-0.012	0.088	0.890
Elukoht (võrdlusgrupp - Linnas)						
-Maapiirkonnas	0.105	0.066	0.112	0.041	0.037	0.261
Päritolu (võrdlusgrupp - Kohalik)						
-Immigrant	-0.014	0.110	0.899	0.024	0.063	0.708
Diskrimineeritud gruppidesse kuulumine (Võrdlusgrupp - Ei kuulu)						
-Kuulub	-0.001	0.126	0.996	0.157	0.059	0.008*
Valimistel osalemine (Võrdlusgrupp - Ei osalenud)						
-Osales	0.016	0.071	0.825	-0.233	0.066	0.000*
Omandatud haridustase (Võrdlusgrupp - Keskkharidus)						
-Põhiharidus	-0.077	0.099	0.440	-0.009	0.048	0.852
-Kõrgharidus	-0.146	0.067	0.028*	-0.028	0.039	0.468
Põhiline tegevus (Võrdlusgrupp - Töötab)						
-Õpib	-0.240	0.201	0.234	0.060	0.078	0.444
-Töötu	-0.456	0.175	0.009*	-0.103	0.110	0.352

–Pensionil	-0.101	0.124	0.415	-0.148	0.068	0.029*
–Muu	-0.011	0.114	0.924	0.060	0.071	0.402
Leibkonna sissetulek (Võrdlusgrupp - Keskmine)						
–Väga madal	-0.341	0.119	0.004*	-0.290	0.061	0.000*
–Madal	-0.213	0.095	0.025*	-0.081	0.052	0.115
–Kõrge	-0.029	0.083	0.724	0.001	0.048	0.987
–Väga kõrge	0.045	0.093	0.630	-0.014	0.053	0.800
Arvamus leibkonna sissetulekute tasemest (Võrdlusgrupp - Saab hakkama)						
–On raske	0.405	0.081	0.000*	0.312	0.071	0.000*
–Elab mugavalt	-0.117	0.084	0.162	-0.234	0.037	0.000*
Töötatud tunnid nädalas (Võrdlusgrupp - 40h)						
–Vähem kui 40h	-0.140	0.085	0.101	-0.068	0.042	0.108
–Rohkem kui 40h	-0.173	0.068	0.011*	0.010	0.044	0.818
Subjektiiivne tervislik seisund (Võrdlusgrupp - Keskmine)						
–Halb	0.036	0.112	0.750	-0.039	0.089	0.665
–Hea	-0.217	0.070	0.002*	-0.002	0.044	0.965
Poliitiline maailmavaade (Võrdlusgrupp - Tsentrist)						
–Tugevalt vasakpoolne	0.272	0.173	0.115	0.377	0.077	0.000*
–Vasakpoolne	-0.162	0.111	0.146	0.194	0.046	0.000*
–Parempoolne	-0.064	0.076	0.399	-0.291	0.041	0.000*
–Tugevalt parempoolne	-0.063	0.125	0.613	-0.329	0.069	0.000*
Valitsuse tegevusega rahulolu	-0.029	0.015	0.050*	-0.060	0.008	0.000*
Haridussüsteemiga rahulolu	-0.002	0.017	0.909	0.003	0.009	0.744
Tervishoiusüsteemiga rahulolu	-0.056	0.015	0.000*	0.018	0.009	0.053*

Eesti: $R^2 = 0.105$; $p = 0.000$; $n = 1346$; Põhjamaad: $R^2 = 0.105$; $p = 0.000$; $n = 5246$; * $p < 0.1$

Sõltuv muutuja: Hinnang sissetulekute ebavõrdsusele riigis (5-palline skaala)

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori analüüs SPSS programmis

Eelnevas tabelis 7 on välja toodud ka kolmanda regressioonanalüüsi tulemused, kus on analüüsitud tajutava sissetulekute ebavõrdsuse (10% vähim-teenivate inimeste sissetulekute kohta) seoseid juba varem mainitud sotsiaalmajanduslike teguritega nii Eesti kui ka Põhjamaade andmetega. Ka selle analüüsi tulemustest võib näha juba tuttavaid tulemusi. Eesti andmete põhjal tajuvad naised majanduslikku ebavõrdsust suurema ja ebaõiglasemana, noored ja kõrgharitud aga võrreldes oma võrdlusgruppidega õiglasemana.

Ehk kummaliseks võib pidada, et töötud tajuvad vähim-teenivate sissetuleku taset õiglasemana ning ka väiksemate sissetulekute leibkondades olevad inimesed on seda meelt. Samamoodi mängib aga veel olulisemat rolli arvamus oma leibkonna sissetulekute tasemest

ja sellega hakkama saamisest. Võrreldes nendega, kes leiavad, et saavad oma sissetulekutega hakkama, tajuvad raskelt toime tulevad inimesed sissetulekute ebavõrdsust ka suuremalt ja ebaõiglasemalt. Parem subjektiivne tervislik seisund ning tervishoiusüsteemiga rahulolu, ja ka valitsuse tegevusega rahulolu, on olulised tegurid, millel kõigil on negatiivne seos suurema sissetulekute ebavõrdsuse tajumisega.

Samuti on Põhjamaade puhul näha sarnaseid tulemusi ja eelnevates analüüsides leitud. Naised tajuvad ebavõrdsust ebaõiglasemalt suuremana, noored aga õiglasemalt kui keskealised; diskrimineeritud gruppi kuuluvad inimesed hindavad ebavõrdsust suuremana, valimistel osavõtjad aga õiglasemalt. Põhjamaade andmetele tuginedes saab öelda, et võrreldes palgatöolistega tajuvad aga pensionärid sissetulekute ebavõrdsust mõnevõrra õiglasemalt. Ka siin tuli välja, et väga madala leibkonna sissetulekuga inimesed tegelikult tajuvad vähim-teenivate inimeste sissetulekuid palju õiglasemalt kui keskklass. Suur roll on jällegi oma sissetulekute tasemega hakkamasaamisel, kus mugavalt elavad inimesed madalat sissetulekut BOT10% sissetulekute tasemes nii ebaõiglaselt suureks ei pea. Neil kellel on endal raske hakkama saada, tajuvad ka, et sissetulek, mida vähim-teenijad saavad on liiga ebaõiglaselt väike.

Kui antud liiki sissetulekute ebavõrdsuse puhul Eestis poliitiline maailmavaade statistiliselt olulist rolli ei omanud, siis Põhjamaade puhul tajuvad jällegi vasakpoolsed ebavõrdsust ebaõiglaselt suuremana, parempoolsed aga õiglasemalt. Küll aga nagu Eesti puhulgi, siis rahulolu näitajatest sai oluliseks nii valitsuse tegevusega rahulolu kui ka tervishoiusüsteemiga rahulolu. Viimase puhul aga kõrgem rahuloluhinnang seostus mõnevõrra ebavõrdsema sissetulekute taseme tajumisega.

Järgmisel lehel esitatud tabelis 8 on välja toodud tajutava majandusliku ebavõrdsuse hinnangute ning statistiliselt oluliseks kujunenud sotsiaalmajanduslike ning -demograafiliste näitajate seosed nii Eesti kui Põhjamaade võrdluses mõlema majandusliku ebavõrdsuse liigi järgi. Plussmärk tähendab, et leidub positiivne seos muutuja ja suurema tajutava ebavõrdsuse vahel, miinusmärk aga näitab, et seos oli negatiivne. Seose suund kehtib sulgudes oleva muutuja väärtuse kohta.

Tabel 8

Statistiliselt oluliseks kujunenud sotsiaalmajanduslikud ja -demograafilised näitajad ning nende suunad Eesti ning Põhjamaade 2020. a andmete puhul

Muutuja	Tajutav rikkuse jaotuse ebavõrdsus		Tajutav sissetulekute ebavõrdsus (10% enim-teenivate kohta)		Tajutav sissetulekute ebavõrdsus (10% vähim-teenivate kohta)	
	Eesti	Põhjamaad	Eesti	Põhjamaad	Eesti	Põhjamaad
Sugu (naine)	+	+		+	+	+
Vanus (nooremad/vanemad)	-/	-/+		-/+	-/	-/
Elukoht (maapiirkonnas)			+	+		
Päritolu (immigrant)		-		-		
Diskriminatsioon (kuulub disk. rühma)		+		+		+
Valimistel osalemine (osales)		-	-	-		-
Omandatud haridustase (põhi/kõrg)			/-	+/-	/-	
Põhiline tegevus (töötamine)	+			+	+	+
Leibkonna sissetulek (väiksem/suurem)		-/-	+/	+/-	-/	-/
Arvamus leibkonna sissetulekute tasemest (raskelt/mugavalt)	+/-	+/-	/-	/-	+/	+/-
Töötatud tundide arv (alla 40/üle 40)		-/		-/-	/-	
Subjektiivne tervislik seisund (halb/hea)	/-	+/			/-	
Poliitiline maailmavaade (vasak/parem)	+/-	+/-	+/	+/-		+/-
Valitsuse tegevusega rahulolu	-	-	-	-	-	-
Haridussüsteemiga rahulolu		-				
Tervishoiusüsteemiga rahulolu	-		-		-	+

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuringu 9. vooru andmed, autori analüüs SPSS programmis

Läbivalt olulisteks näitajateks kujunesid nii Eesti kui Põhjamaade puhul eri liiki ebavõrdsuse tajumisel sugu, vanus, leibkonna sissetulek, oma sissetuleku taseme juures

hakkama saamine, poliitiline maailmavaade, valitsuse tegevusega rahulolu ning ka põhitegevus.

Soolise poole pealt tajuvad naised iga majandusliku ebavõrdsuse liigi puhul ebavõrdsust suuremana kui mehed, mida on leidnud ka varasemad uuringud (Ruder *et al.* 2023). Ka vanusegruppide lõikes tuli välja, et nooremad tajuvad ebavõrdsuse taset kui õiglasemat ning Põhjamaade andmete põhjal võib ka öelda, et nendes riikides tajuvad vanemad inimesed majanduslikku ebavõrdsust ebaõiglasemalt suurena kui keskealised.

Leibkonna netosissetulek osutus ka oluliseks tajutavat ebavõrdsust kirjeldavaks teguriks, kuigi siin oli ebavõrdsuse liikide vahel seose suunalisi erinevusi. Kui muidu tajusid väiksemate sissetulekutega inimesed ebavõrdsust isegi õiglasemana, siis enim-teenivate inimeste sissetulekute puhul leiti, et need on ebavõrdselt kõrged. Ehk siis leiti, et rikkamad teenivad liiga palju aga enda olukorraga ollakse rahul. Veel olulisemat rolli sissetulekute endi kõrval omas aga arvamus oma leibkonna sissetulekutega hakkama saamisest. Võrreldes inimestega, kes leiavad, et saavad oma sissetulekutega hakkama, tajuvad raskelt läbi ajavad inimesed ebavõrdsust ebaõiglasemalt suuremana; need, kes elavad oma sissetulekute juures mugavalt, leiavad ka, et majandusliku ebavõrdsuse tase riigis on õiglasem.

Poliitiline maailmavaade oli pea igal juhul samasuunaline - vasakpoolsete vaadetega tajuvad, et ebavõrdsus on ebaõiglaselt suur, parempoolsed aga leiavad, et majandusliku ebavõrdsuse tase on õiglane. Samale järeldusele jõudis ka näiteks Silagadze *et al.* (2023). Rahulolu näitajatest osutus läbivalt oluliseks valitsuse tegevusega rahulolu, kus kõrgem rahuloluhinnang seostus ka majandusliku ebavõrdsuse õiglasemana tajumises.

Kuigi põhitegevus osutus ka mitmes analüüsis erineva muutuja väärtustega oluliseks teguriks, siis läbivalt saab öelda, et palgatööga tegelevad inimesed tajuvad majanduslikku ebavõrdsust suuremana, mis on ka loogiline, kuna nad puutuvad võrreldes teiste võrdlusgruppidega sissetulekute ning rikkuse kogumisega kõige enam kokku.

Eesti puhul osutusid oluliseks ka veel terviseiga seotud näitajad. Nimelt, hea subjektiivse terviseiga inimesed tajuvad nii rikkuse jaotuse kui ka sissetulekute jaotuse ebavõrdsust õiglasemana. Lisaks, kui ollakse tervishoiuteenusega rohkem rahul, tajutakse samamoodi mõlemat liiki majanduslikku ebavõrdsuse taset kui õiglast taset. Kuna tervishoiuteenustega rahulolu on Eestis üsna madal, seda ka Põhjamaadega võrreldes, siis oleks riigil mõistlik sellesse valdkonda rohkem ressursse panustada.

Põhjamaade puhul osutus oluliseks ka inimese päritolu ning diskrimineeritud gruppide või gruppidesse kuulumine. Kuigi Eesti puhul antud näitajad statistiliselt oluliseks ei

osutunud, oleks siiski oluline jälgida, et ka tulevikus kõik inimesed tunneksid end turvaliselt ning ühiskonda kaasatud.

Kokkuvõte

Majandusliku ebavõrdsuse puhul on tegemist olukorraga, kus indiviidide või gruppide vahel on majanduslikud ressursid ebavõrdses jaotuses või kasutuses. Selline olukord oli esinenud juba esimeste suuremate ühiskondade tekkimisest saati ning pole seni kuhugi kadunud – tegemist on pigem süveneva majandusnähtusega, millel on ka mitmeid liike, millest enim kajastust on leidnud sissetulekute ebavõrdsus ning rikkuse jaotuse ebavõrdsus. Kuna siiski on tegemist teemaga, mis vajab lahendusi, on mõistlik majanduslikule ebavõrdsusele läheneda hoopis teisest nurgast. Majanduslikku ebavõrdsust kui probleemi ei näe kõik inimesed võrdselt, isegi kui nende majanduslik olukord võib näida sarnane.

Ebavõrdsust tajutakse erinevalt ning seega ka seda hinnatakse erinevalt. Majandusliku ebavõrdsuse tajumise puhul on tegemist just subjektiivsete hinnangutega, mis peegeldavad inimeste uskumusi, väärtusi ja kogemusi, ning need ei pruugi üldse kokku minna statistikas kajastatud näitajatega. Kuid leides need ühised tegurid, mille (negatiivse) ebavõrdsuse tajumisega seosed aset leiavad, on võimalik ka probleemi sealt otsast lahendada hakata. Selleks on aga vaja taustinfot, mida majandusliku ebavõrdsuse tajumise hinnangute uurimise abil leida võib, ning antud magistritöö seda ka avab - tuginedes nii Eesti endi kui ka Põhjamaade, paljudes valdkondades meile eeskujuks olevate riikide andmetele. Kuna tihti peale käsitletakse majanduslikku ebavõrdsust, ning ka selle tajumist, vaid ühe ebavõrdsuse liigi alusel, siis käesolevas magistritöö empiirilises osas on uuritud nii tajutavat rikkuse jaotuse ebavõrdsust kui ka tajutavat sissetulekute ebavõrdsust.

Varasema kirjanduse põhjal on leitud, et tajutaval majanduslikul ebavõrdsusel võiks esineda seoseid just demograafiliste näitajatega nagu sugu, vanus, poliitiline maailmavaade ja inimese rahvuslik taust. Lisaks on leitud seosed sotsiaalmajanduslike teguritega, näiteks sissetulekute ning tervishoiu ja haridusega seotud näitajatega. Kirjandusest selgus ka, et Eesti on Euroopas üks kõige suurema tajutava majandusliku ebavõrdsusega riik, samas kui mõned Põhjamaa riikidest on ühed madalaimad. See ühtis ka empiirilisse analüüsi kaasatavate sõltuvate muutujate uurimisega, kus selgus, et Eestis tajutakse nii rikkuse jaotuse erinevust kui ka sissetulekute ebavõrdsust ebaõiglaselt suuremana kui seda tehti Põhjamaades.

Empiiriliste analüüside tulemusena kujunesid läbivalt olulisteks näitajateks nii Eesti kui Põhjamaade puhul eri liiki ebavõrdsuse tajumisel sugu, vanus, leibkonna sissetulek, oma sissetuleku taseme juures hakkama saamine, poliitiline maailmavaade, valitsuse tegevusega

rahulolu ning ka põhitegevus. Just majandusnäitajatest omas sissetulekute kõrval veel olulisemat rolli aga arvamus oma leibkonna sissetulekutega hakkama saamisest. Võrreldes inimestega, kes leiavad, et saavad oma sissetulekutega hakkama, tajuvad keeruliselt toime tulevad inimesed ebavõrdsust ebaõiglasemalt suuremana. Need, kes elavad oma sissetulekute juures mugavalt, leiavad ka, et majandusliku ebavõrdsuse tase riigis on õiglasem.

Tulemustele tuginedes saab kindlasti ka väita, et oluline on panustada tervishoidu, seda just Eesti puhul. Nimelt, hea subjektiivse tervisega inimesed tajuvad nii rikkuse jaotuse kui ka sissetulekute jaotuse ebavõrdsust õiglasemana. Kui ollakse tervishoiuteenusega rohkem rahul, hinnatakse samamoodi mõlemat liiki majandusliku ebavõrdsuse taset õiglasemaks. Kuna tervishoiuteenustega rahulolu on Eestis madal, siis oleks riigil mõistlik sellesse valdkonda rohkem ressursse panustada. Ning kuna majandusliku ebavõrdsuse puhul on üheks põhimõisteks ka vara, siis mis muu on inimese kõige kallim vara kui mitte tervis.

Kuna majandusliku ebavõrdsuse ning selle tajumise teemapõld on lai, siis edasi uurimiseks on võimalus uurida ka millistel sotsiaalmajanduslikel teguritel on seos ebaõiglaselt madala majandusliku ebavõrdsuse taseme tajumisel, või ka seda millised sotsiaalmajanduslikud tegurid kujundavad hoiakuid majandusliku ebavõrdsuse suhtes.

Viidatud allikad

1. Aguiar, M., & Bils, M. (2015). Has consumption inequality mirrored income inequality? *American Economic Review*, 105(9), 2725-2756.
2. Alesina, A., & Angeletos, G. M. (2005). Fairness and Redistribution. *American Economic Review*, 95(4), 960-980.
3. Alesina, A., Giuliano, P. (2011) Preferences for Redistribution. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780444531872000048>
4. Alvaredo, F., Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., & Zucman, G. (2018). World Inequality Report 2018. World Inequality Lab.
5. Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What can be done?* Harvard University Press.
6. Atkinson, A. B., Piketty, T., & Saez, E. (2011). Top incomes in the long run of history. *Journal of Economic Literature*, 49(1), 3-71.
7. Benabou, R., & Tirole, J. (2006). Beliefs in a Just World and Redistributive Politics. *Quarterly Journal of Economics*, 121(2), 699-746.
8. Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2017). The gender wage gap: Extent, trends, and explanations. *Journal of Economic Literature*, 55(3), 789-865.
9. Card, D. (2009). Immigration and Inequality. *American Economic Review*, 99 (2): 1-21.
10. Champernowne, D.G. & Cowell, F.A. (1998). *Economic Inequality and Income Distribution*. Cambridge University Press
11. Chetty, R., Hendren, N., Kline, P., & Saez, E. (2014). Where is the land of opportunity? The geography of intergenerational mobility in the United States. *Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1553-1623.
12. Clark, A. E., & D'Ambrosio, C. (2014). Attitudes to Income Inequality: *Experimental and Survey Evidence Handbook of Income Distribution, 2A, 2015, 1147-1208*
13. Credit-Suisse. (2022) The Global Wealth Report 2022. Retrieved from <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>
14. Davies, J. B., Sandström, S., Shorrocks, A., & Wolff, E. N. (2011). The level and distribution of global household wealth. *The Economic Journal*, 121(551), 223-254.
15. Deaton, A. (2003). Health, inequality, and economic development. *Journal of Economic Literature*, 41(1), 113-158.
16. Efrain, G. (2018). Perceptions of Economic Inequality in Colombian Daily Life: More Than Unequal Distribution of Economic Resources. Retrieved from <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2018.01660/full#B17>
17. ESS9. European Social Survey. (n.d.). Retrieved from <https://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=9>
18. Fong, C. (2001). Social preferences, self-interest, and the demand for redistribution. *Journal of Public Economics*, 82(2), 225-246.
19. Heckman, J. J., & Masterov, D. V. (2007). The productivity argument for investing in young children. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 29(3), 446-493.
20. Jenkins, S.P. & Van Kerm, P. (2012). The Measurement of Economic Inequality. *The Oxford Handbook of Economic Inequality*. 40-67. Retrieved from <https://academic.oup.com/edited-volume/34553/chapter/293157451>
21. Kalmijn, W., & Kraaykamp, G. (2007). Social stratification and attitudes: A comparative analysis of the effects of class and education in Europe. *The British Journal of Sociology*, 58(4), 547-576.

22. Knell, M., Stix, H. (2020). Perceptions of inequality. *European Journal of Political Economy*, Volume 65
23. Kraus, M. W., Rucker, J. M., & Richeson, J. A. (2017). Americans misperceive racial economic equality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(39), 10324-10331.
24. Krueger, D., & Perri, F. (2006). Does income inequality lead to consumption inequality? Evidence and theory. *Review of Economic Studies*, 73(1), 163-193.
25. Kuziemko, I., Norton, M. I., Saez, E., & Stantcheva, S. (2015). How Elastic Are Preferences for Redistribution? Evidence from Randomized Survey Experiments. *American Economic Review*, 105(4), 1478-1508.
26. Le Grand, J. & Robinson, R. (1976). *The Economics of Social Problems*. Houndmills: Macmillan.
27. Luttmer, E. F., & Singhal, M. (2011). Culture, context, and the taste for redistribution. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(1), 157-179.
28. McCall, L., & Percheski, C. (2010). Income Inequality: New Trends and Research Directions. *Annual Review of Sociology*, 36, 329-347.
29. McKenzie, D. (2017). Poverty, Inequality, and International Migration: Insights from 10 Years of Migration and Development Conferences. *Revue d'économie du développement*, 25, 13-28. <https://doi.org/10.3917/edd.313.0013>
30. Melita D, Willis GB, Rodríguez-Bailón R. (2021). Economic Inequality Increases Status Anxiety Through Perceived Contextual Competitiveness. *Front Psychol*
31. Meyer, B. D., & Sullivan, J. X. (2017). Consumption and income inequality in the US since the 1960s. *American Economic Review*, 107(5), 246-250.
32. OECD. (2015). *In it together: Why less inequality benefits all*. OECD Publishing. Retrieved from https://read.oecd-ilibrary.org/employment/in-it-together-why-less-inequality-benefits-all_9789264235120-en
33. OECD (2024). Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en
34. OECD (2021) *Does Inequality Matter? How People Perceive Economic Disparities and Social Mobility*. Retrieved from <https://www.oecd.org/wise/does-inequality-matter-3023ed40-en.htm>
35. Palmtag, T., Häusermann, S., Walter, S., & Abou-Chadi, T. (2023). *Inequality Perceptions: A research agenda*.
36. Pedersen, R. T., & Mutz, D. C. (2019). Attitudes Toward Economic Inequality: The Illusory Agreement. *Political Science Research and Methods*, 7(4), 835–851.
37. Pew Research Center (2017). *The Generation Gap in American Politics*. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/politics/2018/03/01/2-views-of-scope-of-government-trust-in-government-economic-inequality/>
38. Pew Research Center (2020). *Most Americans Say There Is Too Much Economic Inequality in the U.S., but Fewer Than Half Call It a Top Priority*. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/social-trends/2020/01/09/trends-in-income-and-wealth-inequality/>
39. Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press.
40. Piketty, T., & Saez, E. (2014). Inequality in the long run. *Science*, 344(6186), 838-843.
41. Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster.
42. Ravallion, M. (2018). Inequality and Globalization: A Review Essay. *World Development*, 104, 239-251.

43. Ray, D. (1998). *Development Economics*. Princeton University Press.
44. Reardon, S. F. (2011). The widening academic achievement gap between the rich and the poor: New evidence and possible explanations. In G. J. Duncan & R. J. Murnane (Eds.), *Whither opportunity? Rising inequality, schools, and children's life chances* (pp. 91-116). Russell Sage Foundation.
45. Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World Politics*, 58(1), 41-72.
46. Ruder, A. M., Brase, G. L., Balboa, N. J., Brandner, J. L., & Basha, S. A. J. (2023). Perceptions of Income Inequality and Women's Intrasexual Competition. *Human nature* (Hawthorne, N.Y.), 34(4), 605–620. <https://doi.org/10.1007/s12110-023-09466-y>
47. Saez, E., & Zucman, G. (2016). Wealth inequality in the United States since 1913: Evidence from capitalized income tax data. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(2), 519-578.
48. Sen, A. (1973). *On economic inequality*. Oxford University Press.
49. Senik, C. (2009). Direct evidence on income comparisons and their welfare effects. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 72(1), 408-424.
50. Silagadze, N., Christensen, H. S., Sirén, R., & Grönlund, K. (2023). Perceptions of Inequality and Political Participation: The Moderating Role of Ideology. *Political Studies Review*, 21(2), 285-305. <https://doi.org/10.1177/14789299221082037>
51. Soroka, S. N., Johnston, R., & Banting, K. (2006). Immigration and redistribution in a global era. In S. N. Soroka, R. Johnston, & K. Banting (Eds.), *Globalization and Egalitarian Redistribution* (pp. 261-288). Princeton University Press.
52. Statista. (2020). Ranking of the Gini index by country 2020. Retrieved from <https://www.statista.com/forecasts/1171540/gini-index-by-country>
53. Stiglitz, J. E. (2015). *The great divide: Unequal societies and what we can do about them*. W.W. Norton & Company.
54. Thomas, V., Wang, Y., & Fan, X. (2000). Measuring education inequality: Gini coefficients of education. The World Bank.
55. Uslaner, E. M., & Brown, M. (2005). Inequality, Trust, and Civic Engagement. *American Politics Research*, 33(6), 868-894. <https://doi.org/10.1177/1532673X04271903>
56. Van Bavel, B., Curtis, D. & Soens, T. (2018). Economic inequality and institutional adaptation in response to flood hazards: A historical analysis. *ECOLOGY AND SOCIETY*. Vol. 23, No. 4
57. Vezzoli & Valtorta (2022) Effects of objective and subjective indicators of economic inequality on subjective well-being: Underlying mechanisms. Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/Effects-of-objective-and-subjective-indicators-of-Vezzoli-Valtorta/ac34e2867e34001463474dc93370d9b774559331>
58. Vezzoli, M., Valtorta, R.R., Mari, S., Durante, F., & Volpato, C. (2022). Effects of objective and subjective indicators of economic inequality on subjective well-being: Underlying mechanisms. *Journal of Applied Social Psychology*.
59. Vroome, T (2013) *Earning Your Place: The Relation between Immigrants' Economic and Psychological Integration in the Netherlands*. Retrieved from <https://www.semanticscholar.org/paper/Earning-Your-Place%3A-The-Relation-between-Economic-Vroome/8b216335fcb4eb13db52510d78d63027eca87608>
60. Willis, G.B., García-Sánchez, E., Sánchez-Rodríguez, Á. et al. The psychosocial effects of economic inequality depend on its perception. *Nat Rev Psychol* 1, 301–309 (2022). <https://doi.org/10.1038/s44159-022-00044-0>

61. WHO. (2010). World health report 2010: Health systems financing: The path to universal coverage. World Health Organization.
62. World Inequality Report (2022) Retrieved from <https://wir2022.wid.world/download/>

LISA A

Majanduslikku ebavõrdsust kirjeldavad Gini indeksid

Riik	Sissetulekute Gini indeks (%)	Netovara Gini indeks (%)
Eesti	30.13	73.10
Soome	27.16	74.40
Rootsi	30.26	88.10
Norra	27.97	79.40
Taani	28.27	73.90
Island	26.43	64.60
Läti	34.92	80.50
Leedu	35.55	72.00
Venemaa	36.60	88.00
Poola	29.93	71.60
Saksamaa	32.38	78.80
Suurbritannia	35.04	70.60
Iirimaa	30.78	80.00

Allikas: Statista (2020) - Sissetulekute Gini indeks; Credit-Suisse (2022) - Netovara Gini indeks

Summary

PERCEIVED ECONOMIC INEQUALITY AND THE SOCIO-ECONOMIC FACTORS EXPLAINING IT

Kristo Kilk

Economic inequality is the unequal distribution or use of economic resources between individuals or groups. This situation has existed since the emergence of the first major societies and has not disappeared - it is rather a growing economic phenomenon, which also has several types of inequality, most notably income inequality and wealth inequality. However, as it is an issue that needs to be addressed, it makes sense to approach economic inequality from a different angle. Economic inequality as a problem is not seen in the same way by everybody, even if their economic situations may appear similar.

Inequalities are perceived differently, and therefore valued differently. Perceptions of economic inequality are subjective assessments that reflect people's beliefs, values and experiences, and may not at all match the data reported in statistics.

The aim of this master's thesis is to identify which socio-economic factors are related to people's perceptions of economic inequality, with emphasis on the comparison of the perception of economic inequality in Estonia and Nordic countries.

To reach the aim of the thesis, the following research tasks have been set:

- explain the definitions of economic inequality by different authors;
- explain why it's important to research how people perceive economic inequality;
- explain the factors that affect the perception of economic inequality;
- carry out an analysis to explain the relations between perceived wealth inequality and major socio-economic factors comparing results of Estonia and Nordics;
- carry out an analysis to explain the relations between perceived income inequality and major socio-economic factors comparing results of Estonia and Nordics;
- bring out the results and analyze them

Previous literature suggests that perceived economic inequalities could be related to demographic characteristics such as gender, age, political ideology and ethnic background. In addition, relations have also been found with socio-economic factors, for example with

income, health and educational indicators. The literature also shows that Estonia is one of the countries with the highest perceived economic inequalities in Europe, while some Nordic countries have some of the lowest. This was also consistent with the analysis of the dependent variables included in the empirical analysis, which showed that Estonia is perceived to have unfairly higher levels of both wealth inequality and income inequality compared to the Nordic countries.

As a result of the empirical analysis, gender, age, household income, ability to cope with one's income level, political worldview, satisfaction with government, as well as main activity, emerged as consistently important indicators for both Estonia and the Nordic countries in the perception of different types of inequality.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristo Kilk,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “TAJUTAV MAJANDUSLIK EBAVÕRDSUS JA SEDA SELGITAVAD SOTSIAALMAJANDUSLIKUD TEGURID”, mille juhendaja on professor Tiiu Paas, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristo Kilk
20.05.2024